EGO

MAART 1983

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Humanistisch Opleidings instituut
Ridderstraat 42 - Postbus 278
9100 AG Gulsmborg - Tel. 09430-2[illegible]

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

nr. 3 – maart 1983
22e jaargang

Abonnementsprijs ƒ 12,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Wim Heij (voorzitter), Jacques van den Blink (sekretaris), Frank Spoelstra (eindredakteur), Klazien van Brandwijk, Hans Schonk, Cher Turel, Paul Vonk.

Adres red. en admin.:
Bureau hoofdraadsman Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:
Bert Brounts, Adriaan Bijl, Theo Carree, Anton Constandse, Sietse van der Hoek, Ruud Janssen, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan Stoof, Frans Wermer, Koos van de Wetering, Hans van Wissen.

Vormgeving:
Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

GV in de krijgsmacht (2)	2
Dienstplichtigen en verveling	4
Een taal die nooit verloren gaat	6
Sport en discriminatie	8
Karl Marx	10
An officer and a gentleman	12
Gast in EGO: ABAL	15
Otto Dix	16
Over agressie en vernielingen	18
De eetzaal	20
Boeken/bladen/brochures	21
Berichten	22
EGO-puzzle	23

EGO prijs je niet de hemel in

Wat is er aan de hand?

Geestelijke Verzorging in d

Deze serie korte artikelen wordt niet geschreven omdat er weer eens wat moet worden geventileerd over de plaats en functie van de GV in de Nederlandse strijdkrachten. Dat is in dit blad in de afgelopen twintig jaar al voortdurend gebeurd. Nee, waar het in deze serie vooral over zal gaan is de vraag, of de GV niet in haar grondvesten dreigt te worden aangetast door wat er omtrent haar bij Defensie aan de hand is. En die vraag vervult ons met grote zorg, niet om derwille van onszelf als GV-ers, maar vanwege de mogelijkheden die militairen in de (nabije) toekomst (nog) zullen hebben om van de unieke en autonome dienstverlening van de GV nog werkelijk gebruik te kunnen maken.

pervers is
dat miljoenen geestdriftig voor de buis zitten als twee mannen elkaar tot bloedens toe stompen, terwijl iedereen pijnlijk getroffen en ontsteld is als twee mannen elkaar
teder aanraken

mannen tegen seksisme - gent

V.U.: Ch. Engels, Drabstraat 26, 9000 Gent. ADITATdruk

ijgsmacht (2)

Toegenomen ambtelijke invloed

In mijn vorige artikel (in EGO, februari '83, blz. 3) heb ik, met genoemde zorg als uitgangspunt, gewezen op het breed te constateren verschijnsel dat het er in de afgelopen jaren steeds meer op lijkt, dat de ambtelijke invloed op de departementen op de beslissingen van bewindslieden is toegenomen. Diverse schrijvers (wetenschapsmensen, journalisten) hebben al op dit verschijnsel gewezen en ook op de gevaren ervan voor het functioneren van een democratische rechtsstaat. Door de economische crisis van nu wordt, zo stelde ik, die „ambtelijke macht" (de vierde macht) nog extra gestimuleerd, omdat de pressie om per departement een bijdrage te leveren aan de inleverhausse onzorgvuldigheid, haast en ondoordachtheid in de hand kan werken.

Maar, er kan nog bijkomen dat, mede ingegeven door de malaise van de Nederlandse samenleving, de kabinetten en bewindslieden elkaar snel opvolgen en daarmee iedere kans op beleidscontinuïteit per departement geringer maken. De ambtelijke invloed wordt dan noodgedwongen vergroot om het (tijdelijke) politieke gat te dempen. Dit verschijnsel kan des te gevaarlijker zijn, omdat deze processen zich doorgaans achter de dikke muren van departementen afspelen, waar ook het parlement en de publieke opinie (ondanks de wet op openbaarheid van bestuur) geen vat op (kunnen) krijgen. Als eerste stap wil ik trachten na te speuren of wellicht ook bij Defensie bovenstaande processen een rol spelen. Ik heb argumenten om te veronderstellen dat dat zo is en ik wil dat ook in deze artikelenserie proberen aan te tonen. Natuurlijk beperk ik me daarbij tot de wereld van de GV en wat daarmee gaande is.

Hoe staat de GV er nu voor?

Voordat ik zal ingaan op de ontwikkeling van het denken over de GV vanaf 1974 (Defensienota) tot heden, wil ik eerst kort de situatie schetsen waarin de GV nu dreigt terecht te komen. Ik moet dan nu verwijzen naar een passage in de Memorie van Toelichting bij de Defensie-begroting, 1982-1983, blz. 38. Daar wordt over de GV gesteld, dat in 1981 door staatssecretaris Van Lent een Commissie Omvang Korpsen Geestelijke Verzorgers (COGV) werd geïnstal-

J. F. Sinke, hoofdraadsman

leerd, welke als opdracht kreeg een formule voor de toekomstige omvang van en onderlinge verdeelsleutel voor de vier diensten der GV te ontwerpen.
Toen deze commissie op scherpe verschillen van inzicht was vastgelopen, werd een ambtelijke werkgroep ingesteld (waarin de vier zendende instanties, in tegenstelling tot de COGV, niét waren vertegenwoordigd), welke aan de staatssecretaris advies moest uitbrengen over de taak, omvang en structuur van de GV, alsmede over de rechtspositie van de GV-ers.

Ongetwijfeld kom ik later in deze serie nog terug op het op 7 september 1982 aan de vier zendende instanties **confidentieel** toegestuurde ambtelijk advies. Nu kan ik echter niet nalaten er alvast op te wijzen, dat dit vertrouwelijk aanbieden van een advies de vier geestelijke stromingen in Nederland in feite heeft verboden om in alle openheid met de eigen achterban en met alle bij de GV belanghebbende groeperingen overleg te voeren over de inhoud van dit advies.
Een absurde situatie, temeer omdat de pers wél van dit advies lucht kon krijgen en tot tweemaal toe (De Telegraaf 22 december, Trouw 23 december 1982) te kennen gaf hoe desastreus de inhoud van dat advies voor de toekomst van de GV kennelijk blijkt te zijn.
Wat nu voor dit artikel vooral van belang is, is deze passage uit de Memorie van Toelichting: „De werkgroep (zie boven; J.S.) is ervan uitgegaan, dat er in de afgelopen 25 jaar zodanige veranderingen zijn opgetreden in de woon- en werksituatie van militairen, dat de behoefte aan geestelijke verzorging in de krijgsmacht sterk is beïnvloed. Zo werden de parate week-enden afgeschaft, werd de verplichting de eerste zes weken na opkomst binnen te blijven ingetrokken en werd de doorlopende nachtpermissie ingevoerd."
Dat zou dan, aldus die passage, alleen voor Nederland gelden, terwijl de situatie in het buitenland dezelfde zou zijn gebleven. Daar moet dan ook de GV onaangetast blijven, aldus de ambtelijke werkgroep wier visie is opgenomen in een belangrijk document: de Memorie van Toelichting bij de Defensie-begroting!

Ambtelijke invloed bij Defensie

Het feit dat de hoofdstrekking van het **ambtelijk advies** in de Memorie van Toelichting is opgenomen, zonder dat de tegen-informatie (vanuit de ontwikkelde en parlementair bekrachtigde beleidsvisie op de GV bij Defensie; vanuit de vier zendende instanties die voordien en later een fel protest hebben laten horen op deze visie) alsmede de eventueel voorlopige stellingname van de verantwoordelijke bewindsman, werd verwerkt, **kan** een eerste voorbeeld zijn dat ook bij Defensie de ambtelijke inbreng een vergroot gewicht op de politieke (en parlementaire!) besluitvorming heeft gekregen. Vooralsnog kan deze veronderstelling over de rol van de vierde macht (de ambtelijke invloed) bij Defensie voorbarig zijn, en het zal (in mijn volgende artikel) moeten blijken of ik op een te snelle conclusie in dezen zou kunnen worden betrapt.

In EGO van april wil ik dan ook ingaan op de volgende vragen:
– Is de analyse van de behoefte aan GV door de ambtelijke werkgroep (verandering woon- en werksituatie e.d.) in overeenstemming met de beleids- en visie-ontwikkeling op de GV bij Defensie in de laatste tien jaar of waren/zijn er andere behoefte-maatstaven?
– Heeft de ambtelijke werkgroep (welke in 1982 in twee maanden ook haar advies-rapport moest opleveren) wel terecht tot die passage in de Memorie van Toelichting geadviseerd of is ook hier misschien haast de leermeester der onzorgvuldigheid geweest?
Intussen zal, met het oog op die twee vragen, van nog groter belang blijken te zijn of de staatssecretaris personeel, welke eveneens onder tijdsdruk is geplaatst (Defensie-begrotingsbehandeling op 8, 9 en 10 maart; nieuwe Defensie-nota op te leveren in september a.s.), zich in de thans lopende besprekingen met de vier zendende instanties, zal willen oriënteren op het vastliggende GV-beleid en op visies en ervaringen van de vier zendende instanties, welke GV-ers binnen de krijgsmacht hebben gezonden óf op de ambtelijke GV-visie.

Joos Sinke, hoofdraadsman

„Als ik hier een borrel neem is het niet om het plezier"

Dienstplichtigen en verveling

„Je hebt niets te doen. De kast heb je al wel tien keer opgeruimd, keurige stapeltjes gemaakt, alles afgestoft, de schoenen ik weet niet hoeveel keer al op die dag gepoetst. Alles uit verveling, want als je op bed gaat liggen krijg je rapport-cc aan de broek. Zo is het in het begin. Later, wanneer je er wat langer in zit, doe je dat allemaal niet meer en ga je toch gewoon op je bed liggen. Dan komt er een kaderlid zeuren, zo van: Kom van dat bed af!, Pak wat in je handen!, Ga wat doen!
Als je alles al gedaan hebt wat moet je dan nog doen?"

Han Theuns schudt verontwaardigd het hoofd. „Wat moet je dan nog doen?" herhaalt hij nu op normale toon. De andere gespreksdeelnemers Henri Elkink, Vincent Emmelkamp en Marcel Westerik (allen dienstplichtige soldaten van het 45e pantserinfanteriebataljon uit Steenwijk) knikken vol begrip. Het is een vraag die ook zij op tafel hadden kunnen leggen. Vlak voor ze afzwaaiden (lichtingsploeg 81³) had EGO-redakteur Wim Heij een lang gesprek met hen over het onderwerp verveling. Een onderwerp waar nagenoeg iedere dienstplichtige uit eigen ervaring over kan meepraten.

Verveel je je weleens op de kazerne?
Marcel: Ja, hoor. Vooral 's avonds. Dan is er op zo'n kleine kazerne niets te doen. Dan zit je daar en ga je maar naar de kantine en je ziet maar hoe je de avond stuk krijgt.

Hoe doe je dat dan?
Marcel: Je zit bij elkaar en dan zegt er één: laten we naar de kantine gaan. Dan doen we dat, kijken wat tv, drinken wat en soms veel. Ook gaan we weleens naar de film.
Henri: Wat moet je anders hier doen dan in de kantine zitten, wat aan de tap hangen of tv kijken?

Voor een thuisslaper ligt dat anders?
Han: Ja, inderdaad. Nu ga ik meestal 's avonds naar huis. In het begin kon dat niet. Toen verveelde ik me ook hier. Dan ging ik vroeg naar bed, maar van slapen kwam vaak niet veel, aangezien ik bij Marcel op de kamer lig. Die gaat 's avonds vaak met anderen naar de kantine. Als ze dan later op de avond terugkomen, dan beginnen ze te schreeuwen, je uit bed te gooien, ruzie maken, TL-buizen stukgooien met een bal, met stoelen smijten. Of komen met de brandslang binnenrennen, spuiten alle schoenen vol. Allemaal van die dingetjes . . . Uit verveling.
Ik heb geen zin om uit verveling te gaan drinken, dus ga ik liever nog naar huis om de tuin een beetje bij te houden of een boek te lezen.
Vincent: Ik heb nu een auto en nu gaan we bijna iedere avond naar huis. Voor de rest is het precies hetzelfde.

Het lijkt een beetje beschuldigend naar Marcel. Terwijl jullie toch goed met elkaar kunnen opschieten?
Han: Marcel is niet de enige. Jongens die 's avonds op de kazerne moeten blijven vervelen zich. Dat was met mij in het begin ook zo. Om de tijd te doden gaan ze bijvoorbeeld voetballen. Daar krijg je dorst van, dus ga je in de kantine zitten en wat drinken. Om elf uur sluit de kantine. Sommigen gaan dan nog effe door als ze het goed te pakken hebben. Als ze dan terugkomen dan is het grote herrie en worden er dingen stukgemaakt in het gebouw (Marcel en Henri zwakken dit wat af; W. H.).

Waarom gebeuren dit soort dingen?
Henri: Gewoon uit verveling.
Marcel: Alcohol wekt ook agressie op, zeker weten.

Je kunt toch ook andere dingen doen?

Marcel: De kazerne is klein en in Steenwijk valt ook al niet veel te beleven.
Henri: Dus ga je maar in de kantine zitten.

Als ik met jongens van de Johannes Postkazerne in Havelte praat, een hele grote kazerne, dan zeggen ze het omgekeerde. Toch gebeuren daar ook die dingen.
Marcel: Op een grote kazerne wordt gewoon veel meer georganiseerd dan op een kleine.
Vincent: Die vernielingen hebben vaak ook te maken met groot doen. Zo van: ik heb die deur vernield. Om anderen te laten zien wat ze wel niet kunnen. Ik zie daar ook het nut niet van in, maar het komt voor.

Voor het eerst van huis, met totaal verschillende typen op een kamer. Dat kan heel boeiend zijn, maar ook lastig. Je zit in een afgedwongen situatie. Dat moet je allemaal leren hanteren. Sommigen kunnen dat, anderen lukt dat niet, dan loopt het soms uit de hand.
Vincent: Dat gebeurt buiten de kazerne ook. Denk alleen maar aan voetbalwedstrijden. Als je ziet wat daar allemaal gebeurt.
Han: Met heel verschillende jongens moeten omgaan levert ook problemen op hoor. Je hebt Friezen, je hebt Tukkers. Ik ben een Amsterdammer, dat is weer een heel ander slag. Je kan op de kamer al ruzie krijgen als je „domme Fries" zegt.

Vervelen jullie je weleens tijdens oefeningen?
Vincent: Veel minder dan op de kazerne. Ik ben namelijk plaatsvervanger. Zeker de laatste tijd, wanneer de sergeant er niet is, heb ik meer dan genoeg te doen. Alles moet je regelen. Nee, dan verveel ik me niet, alleen 's nachts als je wacht loopt.
Han: Ik verveel me meestal wel in het veld. Ik ben TLV-schutter. Als we bijvoorbeeld een half uur ergens in het veld liggen dan weet ik al niet wat ik moet doen. Dan ga ik bijvoorbeeld zo'n thunderflash uit elkaar slopen en ga er een hoopje kruit van maken. Die steek ik dan aan en dan krijg je een vuurtje. Op zo'n manier komt je de tijd door.

Eigenaardig.
Han: Ja, maar toch is het zo. Als ik in mijn putje sta dan verveel ik me soms zo geweldig, dan ga ik mieren verbranden, wormen roosteren, kik-

De gespreksdeelnemers v.l.n.r. Vincent, Henri, Han en Marcel

kers stukslaan, enz. Om maar bezig te zijn. Je staat de hele dag in zo'n putje en je hebt niets te doen. Je mag er ook niet uit behalve om je zwager een hand te geven, verder sta je er maar te staan. Wat moet je dan? Dan ga je vanzelf van die dingen doen als een aansteker onder een worm houden en kijken hoe hij krimpt . . .
Vincent: . . . of gras in de fik steken.

Wat vinden de anderen daarvan? Vreemd?
Henri: Eigenlijk niet. Want als je de hele dag in zo'n putje staat, weet je niet meer wat je moet doen.

Doe jij ook zulke dingen?
Henri: Nee, ik slaap altijd.

En Marcel?
Marcel: Ik heb zulke dingen ook wel eens gedaan. Als je je verveelt doe je maar wat. Soms sta je er wel dagen in, dan ga je vanzelf gras in de brand steken. Als je de tijd maar kapot krijgt.
Han: Je moet het zo zien. Je staat in zo'n putje en je doet niets, helemaal niets. Je bent met gras aan het spelen, er komt een worm uit de grond, je steekt er een stokje onder en houdt hem boven het vuur. Zo gaat dat. Puur uit verveling.

Als er nu een hond langs komt lopen. Doe je dat dan ook?
Han: Welnee. Daar zou ik mee gaan spelen. Lekker aanhalen, misschien gaat hij blaffen, misschien ook wel kwispelen . . . Ik zou tegen hem grommen om te kijken of hij wegloopt . . . Een beetje spelen met zo'n hondje, ja, dan heb je tenminste wat afleiding.

Het gaat er alleen maar om hoe je de tijd stuk krijgt?
Vincent: Ja precies. Dat is het enige wat telt.
Han: De één doet dat op een andere manier dan de ander. Als iemand een fles wodka zou hebben zou hij die gaan opdrinken.
Als ik in zo'n put met zo'n fles zou zitten zou ik dat ook doen. Uit verveling.
Vincent: Achteraf vind je dat vreemd van jezelf, maar op dat moment denk je er verder niet bij na. Wat moet je anders? Het zijn niet alleen soldaten hoor die daar geen raad mee weten. Een vaandrig zag ik laatst ook een boom met kakkerlakken of zoiets in de brand steken. Wist waarschijnlijk ook niet wat hij op dat moment anders moest doen.

Wat moet je anders doen?
Vincent: Ja, wat moet je anders doen. Slapen mag niet, want je moet waarnemen, dat zeggen ze. Dus doe je net of je waarneemt. Je zit dan voor je uit te turen zonder dat er iets gebeurt en ondertussen ga je klooien. Het is echter steeds oppassen geblazen dat je niet gepakt wordt. Als je onder in de put gaat zitten lezen dan heb je niet in de gaten of er een kaderlid langs komt. Dat is dus niet verstandig. Al met al blijft er weinig over hoor, wat je kan doen.
Han: Laatst zat ik ook weer in mijn putje. Je staat er maar te staan. Mijn maat geeft mij een teken dat hij effe een dinges eruit moet laten. Dan denk ik; oh, ik kan ook wel effe poepen. Ik hoef helemaal niet, maar dan ga ik toch maar. Even vijf minuten wegwezen. Ja zo doe je dat.

Henri: Als ik me verveel boven het voertuig (Henri is boordschutter; W. H.), dan ga ik onderin de bak zitten slapen. Dan komt vanzelf wel de vaandrig kontroleren. Die roept dan: „Boven de bak uit!" Dan ga je boven de bak uit, een paar minuten. Is hij weg, dan ga je weer onderin liggen. Je komt anders de tijd niet door.

Heeft dit gedrag ook iets te maken met dat je veel te weinig te doen hebt?
Marcel: Dat denk ik wel.
Vincent: Op het ene moment ben je heel druk, dan zijn er weer grote perioden dat je niets te doen hebt.
Han: Het is heel slecht verdeeld.

Zo'n kommandant heeft het toch altijd hardstikke druk op zo'n oefening. Niet?
Alle vier tegelijk: Dat is waar.
Marcel: Dat geldt ook voor de pelotonskommandant. Die hebben altijd wel wat te doen. Geven opdrachten, zitten aan de radio, enz.
Vincent: Zo'n kommandant heeft het volgens mij veel te druk. Die slaapt bijvoorbeeld maar een paar uur per nacht. De rest heeft niets te doen. Die zouden intussen ook iets te doen moeten hebben.

Als ik het goed begrijp willen jullie het wat drukker hebben?
Alle vier lachen nu.
Marcel: Misschien, al heeft dat ook weer z'n nadelen, want dan zoeken ze klusjes voor je waar je helemaal de zin niet van inziet. Dan maar liever niets doen.
Han: Voor mij hoeft het niet drukker, want het is al druk genoeg. Het zou alleen beter verdeeld moeten worden. Dat zal wel weer moeilijk te regelen zijn. Maar zolang het nog zo is dat je vier dagen moet blijven waarnemen, als ze zeggen vier dagen waarnemen, houd je dit soort problemen. Ik ben daar geestelijk niet tegen opgewassen. Dat kan ik gewoon niet, dan ga ik gekke dingen doen en word ik sjagrijnig.

Op een oefening moet je uren in zo'n put staan of boven de bak uit. Dat lijkt mij ook niet meevallen. Op de kazerne hoeven zulke dingen niet. Toch gebeuren daar in feite dezelfde dingen.
Henri: Op de kazerne ga je, als je je verveelt, maar op je bed liggen. Tijdens wapenonderhoud of wanneer je naar de plaat moet. Dan ben je ook zo weer terug op de kamer en ga je maar weer op je bed liggen.

Kies je er nu voor om op je bed te gaan liggen?
Henri: Er is weinig keuze. Je kiest ook niet, je doet het gewoon.

Je kan toch ook andere dingen doen?
Han: Je bedoelt zoiets als tien keer je kast uithalen en inpakken? Kom nou. ▶

soldaat: dienstknecht

Een taal die nooit verloren gaat

De betonnen muur was nog vrij gaaf en zelfs iets crème gepleisterd. Misschien daarom wel dat ik het zo snel opmerkte. HEFTIG SJOER stond er in zwart viltstift. Het was eigenlijk een nauwe onderdoorgang tussen het flatgebouw en de parkeergarage. De gemeente of wie dan ook had er een wat betere verlichting aangebracht. De onveiligheid leek er iets door weggeëbt, al was de plek nog steeds een uitstekend punt voor tasjesrovers, afpersers onder bedreiging en andere kleine zelfstandigen. Door de bijna volledige maagdelijkheid van de muur had de kreet een soort alleenvertoningsrecht. Andere viltstiftgebruikers en spuitbusmaniakken wisten dat te respecteren: de boodschap bleef lange tijd als enige aandacht vragen.

De magie van het onbekende. Heftig sjoer. Een andere taal, een andere wereld? Of gewoon misleiding, een woordgrap om de eenvoudige burgerman van de wijs te brengen?

Waarom niet „zwaar lark" of „weinig wrach" of „krachtig brim"? Het antwoord zal ik voorlopig niet weten, tenzij lezers mij op het spoor brengen.

Eigen taal

Graffiti in een betonnen buitenwijk. Signalen van zwart, rood of blauw op grijs. Het beton is gewillig, neemt de boodschap met gretigheid op. Alleen de tand des tijds en veel zure regen krijgt het er ooit weer af. Tenzij de gemeente of de woningbouwvereniging de kwast pakt en het geheel er onder verft.
Graffiti. Jongens vaak, meiden zelden, ouderen soms, melden wat ze van belang vinden. Het zijn meestal alleen codes. Codes voor gelijkgezinden, zo lijkt het, tekens voor de incrowd. Maar misschien tegelijkertijd

---

▶ **Henri:** Ik geloof toch dat het gewoon sleur is.
Marcel: Het komt allemaal, omdat het werk je niet interesseert.

Je bedoelt dat je er niet om gevraagd hebt hier geplaatst te worden, dat je er niet om gevraagd hebt dit werk te doen?
Han: Er wordt werk opgedragen dat je niet leuk vindt, maar wat je wel moet doen. Dat doe je dus met weinig of geen plezier. Je doet het nèt zo goed, dat je er niet voor op je donder krijgt. Ik zit ook in het eetzaalbestuur, het kompagniesoverlegorgaan en het bataljonsoverlegorgaan. Daar doe ik alles voor, want dat interesseert me. Maar al dat andere . . . Je hebt niets te doen. (Hier volgen Han's uitspraken, waarmee we dit artikel begonnen; W.H.)

Is het hier in de krijgsmacht dan allemaal zo anders als in de burgermaatschappij?
Vincent: Thuis heb ik zo ontzettend veel hobbies, maar die kan ik hier niet doen. Met mijn aquarium van 1,5 meter kan ik hier niets doen. Net zo min als met mijn vliegtuigmodelbouw. Hier kan je gewoon veel en veel minder doen dan thuis. Ik ben

gaan voetballen, ondanks dat ik er niet van houd. Dus stop je er al weer vlug mee. Je wordt als het ware gedwongen tot niks doen, want je weet gewoon niet wat je anders moet doen. Naast het feit dat je onverplaatsbare hobbies hebt zit je met die dingen als: ik heb er niet voor gekozen, vervelend werk, simpel werk, enz. Dat verschilt heel sterk van de thuissituatie. En je vriendin, hè? Die mis je ook. Juist op zo'n leeftijd.
Han: Sinds ik in dienst zit ben ik me eigen kwijt. Zeg maar mijn privé-wereldje. Want, dat heb je hier niet. Zo'n twintig jaar ga je met dezelfde mensen en dingen om, dat is nogal wat. Mijn kamer, mijn platen, mijn vrienden. Dat ben je allemaal kwijt voor 14 maanden. In het weekend leef ik me dan ook helemaal uit en dan ga ik wat drinken, want je bent weer thuis. Dan ben je blij en je vrienden zijn blij dat je er weer bent, dus gezellig hè, een slok erbij en je hebt nog meer plezier. Dat heb ik hier niet. Als ik hier een borrel neem is het niet om het plezier.
Henri: Ze zitten hier veel meer achter je aan. Dit moet zo, dat moet zus, enz. Daar heb je in de burgermaatschappij helemaal geen last van. Daar wordt veel meer aan jezelf overgelaten. Dat is hier heel anders. Wat hier ook erg is? Je weet nooit wanneer je vrij bent, dat is altijd een verrassing. Werkelijk, thuis verveel ik me nooit.
Marcel: Ik ook nooit. Het verschil zit hierin, dat het hier allemaal vreemder gaat. Allicht dat je je dan ook vreemder gaat gedragen.
Han: De dienst is gewoon een heel andere samenleving. Je bent niet van je eigen, je voelt je niet vrij en je kan niet doen wat je wilt. Als ik bij mijn baas werk . . .

. . . kan je ook niet doen wat je wilt.
Han: Inderdaad, maar niet op de manier als hier. Hier zeggen ze: „Theuns dit moet je doen en rap!", terwijl mijn baas zegt: „Kan jij even dat billetje uitbenen, Han?". Soms zeg ik dan: „Over vijf minuten". Moet je hier eens zeggen, staan ze gelijk met zo'n geel briefje voor je neus. Ik heb er maar twee gehad hoor, daar niet van, maar de ruimte is hier heel beperkt. Het is misschien wel niet zo, maar je voelt het wel zo en dat drukt voortdurend op je. Ik ben altijd al een beetje een nerveuze, drukke jongen geweest en ze dachten dat ik in dienst wel een man zou worden, maar dat is niet gelukt. Voor mij is het 14 maanden en dan ben ik er van af. Het lijkt misschien wat negatief, maar dat kan moeilijk anders. Je voelt je immers niet vrij. Je bent niet van je eigen.

Wim Heij

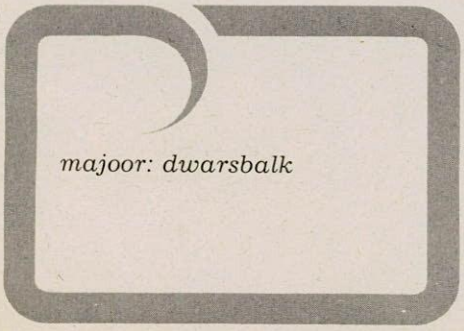

ook signalen aan onbekenden. Zoals honden hun poot even optillen: hier was ik, dit was mijn gebied, ook al was het maar even.
Zenders blijken er als regel voldoende, ontvangers ook. Maar toch komt de boodschap zelden over. Heftig sjoer leidt tot niets, brengt de voorbijganger hoogstens in verwarring. Wie de muren ziet en de tramhuisjes en de rolluiken weet zich in een onbekende wereld. De tekenaars, spuitbussers, kladderaars spreken een andere taal, spreken bovendien ieder een eigen taal. Minder dan ooit lijkt er gemeenschappelijkheid.

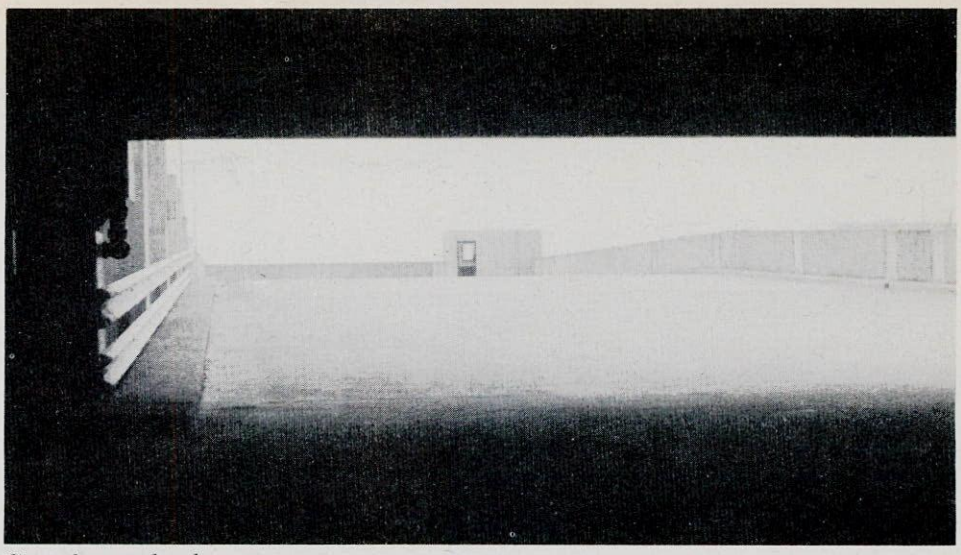

Geen boerenkool. . .

Tussenstations

Omgeving Ganzenhoef in de Bijlmer. Er valt hier niet veel te zoeken. Het is een vaag niemandsland tussen de warmte van de metro en de veiligheid van het eigen sleutelgat. De mensen spoeden er zich naar huis, zoals dat heet. De buurt leent zich niet zo om zomaar een praatje te maken. Het is te open, te winderig. En de mensen kennen elkaar te weinig. De Amsterdammers die in de flats verderop wonen, beschouwen hun verblijf in de Bijlmer niet zelden als een soort tussenstation. Voor de talloze buitenlanders ligt dat moeilijker: de uitgeweken Chilenen, de uit het niets opgedoken Chinezen, de verdwaalde Zweed, de onduidelijke Amerikanen, de vele gastarbeiders en de talloze Nederlanders die Paramaribo op hun duimpje kenden toen de geweren er nog niet regeerden.
De Bijlmer, niemand heeft ooit gedroomd hier terecht te komen. Iedereen lijkt er bij toeval te zijn beland. Tussenstations zijn de woningen in de hoogbouw inderdaad. Drie van de tien mensen verhuisden er het vorig jaar. Naar elders, waar het beter zou zijn. **Wij eisen geluk** staat er ergens op de muur gekalkt. Maar zelfs met verf kun je zoiets niet afdwingen. Even verder lees ik **Geen gelul, meer mooie meiden.** Ook een duidelijke wens waar niet zomaar aan tegemoet kan worden gekomen.

Een pleintje voor een partijtje voetbal

Te weerbarstig

Minder duidelijk wordt het allemaal als je de trappen van de parkeergarage opgaat. De garages in de Bijlmer staan grotendeels leeg. Ze blijken te ruim uitgevallen. De planners uit de jaren zestig dachten dat de buurt zou volstromen met autorijke gezinnen. Maar de middenklasse bleef weg; de jongeren en de achterhoede bleek de huur al nauwelijks te kunnen betalen, laat staan de auto. De garages staan dus voornamelijk leeg en kaal te zijn. Als ze boerenkool waren geweest, zouden ze allang zijn doorgedraaid.
Maar het materiaal is toch te weerbarstig voor een snelle ondergang: het beton is niet kapot te krijgen. Wie hier tekens van leven wil oprichten moet wel verven, spuiten, inkten. Het valt niet mee een eigen signaal in deze wereld te geven, op te boksen tegen zoveel missers van planners en architecten. Een enkeling heeft toch een poging gewaagd. **Ratteman** heeft hij op een raam in het trappenhuis geschreven. Van buiten zie je het nauwelijks, maar van binnen naar buiten staat het er heel duidelijk en helder op. Een naam, een teken, een symbool. Maar bijna nooit zal iemand het opmerken. Er staan auto's op de bovenetage van de garage, er komen geen mensen.

Een partijtje voetbal

Namen, tekens, signalen. Anoniem als uit een andere wereld. Soms moet je er naar toe om ze op te merken. Soms zijn er zoveel dat je ze nauwelijks meer ziet. Tenzij je er niet omheen kan. Zoals op dat mooie witte vlak. **Ergens ben ik nergens** staat er. Met een omgebogen mannelijk teken. De soos van de Surinaamse jongeren kijkt er op uit. Daar wordt heel wat afgepraat, af en toe gedamd; wie het kan betalen drinkt er een biertje. Haast heeft niemand. Werkloos blijf je toch. Maar als het weer voorjaar wordt, komt iedereen naar buiten. Dan wordt een partijtje voetbal gespeeld. Niemand zal ooit Ajax I halen, maar er wordt veel gelachen. Die taal gaat nooit verloren.

Frits Maas

Teken van leven tussen missers van planners en architecten

Sportcontacten met Zuid-Afrika?

Sport en discriminatie

Vrij onverwacht leek onlangs de discussie over een boycot van de Zuidafrikaanse sport afgerond. De Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken veegde zijn broek af met het gebakkelei, dat bijna een jaar lang had plaatsgevonden tussen een ander ministerie, Welzijn, Volksgezondheid, Cultuur en de Nederlandse Sport Federatie. Van den Broek riep met voorbijgaan van WVC en NSF een beperkend visumbeleid uit ten aanzien van Zuid-Afrika. Hetgeen eigenlijk wilde zeggen, dat voortaan geen blanke Zuidafrikaan nog het land in zou komen. De Stichting VN-jaar (1982) voor de Sancties tegen Zuid-Afrika leek haar doel meer dan bereikt te hebben.

Die Stichting, een loot van het Kommitee Zuidelijk Afrika, bracht vorig jaar de discussie in een stroomversnelling. Want hoewel al in het begin van de zeventiger jaren VN-resoluties werden aangenomen tegen contacten met de Zuidafrikaanse sport, was Nederland jarenlang weinig actief, vermoedelijk ook, omdat het zich in de Verenigde Naties meestal van stemming had onthouden. Vóór '82 waren twee gebeurtenissen van betekenis. In '74 schreef de toenmalige minister van CRM, Van Doorn, een brief aan de georganiseerde sport (de NSF en de daarin verzamelde bonden), waarin contacten met Zuid-Afrika werden ontraden, voor zover die niet voortkwamen uit internationale verplichtingen. De sport nam de brief voor kennisgeving aan en deed er niets mee.
In 1980 werden de Olympische Spelen voor Gehandicapten in Nederland georganiseerd en omdat Zuid-Afrika deel uitmaakte van de internationale gehandicaptensport, dreigde ook een Zuidafrikaanse ploeg deel te nemen. Na een langdurige en emotionele discussie in het parlement besloot de regering haar subsidie in te trekken, als inderdaad de Zuidafrikanen zouden arriveren. Onder die druk werd de ploeg tenslotte inderdaad geweigerd.

Sport en politiek

Deze gebeurtenis leek in combinatie met de discussie over de boycot van de Olympische Spelen van Moskou de aanzet te worden tot een gerichtere beleidsvorming ten aanzien van politiek en sport. Een delegatie van het parlement trad in overleg met de Nederlandse Sport Federatie, die op haar beurt uitgangspunten formuleerde voor contact met landen, waar omstreden regimes aan de macht zijn. Bij de sport leek het bewustzijn van de problematiek te groeien, maar al spoedig werd een impasse bereikt met onwrikbare NSF-opvatting, dat de sport nimmer als politiek speerpunt zou mogen fungeren. Van de sport zou met andere woorden nooit verwacht mogen worden, dat ze Zuid-Afrika actief zou gaan boycotten, daar waar een deel van de Zuidafrikaanse sport nog verkeerde onder de paraplu van internationale sportorganisaties.
In feite is ook het hele vorige jaar de discussie daarover gegaan. Het verschil was alleen, dat regering en parlement onder druk van de Stichting harder dan ooit de confrontatie met de NSF aanging. Die confrontatie werd ingezet met een brief van CRM-minister De Boer, een soort verbeterde uitgave van wat Van Doorn destijds had laten verschijnen. De Boer eiste een boycot, maar reikte in zoverre ook de NSF een hand door rekening te willen houden met internationale verplichtingen. De voornaamste verdienste van de brief was echter, dat hij de NSF dwong eindelijk een standpunt in te nemen. Jarenlang had die NSF gewezen op de autonomie van haar leden, dat als excuus gebruikend voor grote passiviteit. In twee achtereenvolgende ledenvergaderingen werd nu echter een nota over de contacten met omstreden regimes aangenomen en bepaalde ook het NSF-bestuur een eigen standpunt. CRM en NSF leken elkaar zeer dicht genaderd, omdat CRM geneigd leek de internationale verplichtingen te respecteren.

Omzeiling afspraken

In de tussentijd veranderde de praktijk nauwelijks. Bij een zeilkampioenschap in Medemblik werden de afspraken tussen sport en politiek omzeild, toen voor Zuidafrikanen onder een andere nationaliteit deelname mogelijk werd gemaakt. Zoals elk jaar werden door cricket- en hockeyverenigingen op eigen titel Zuidafrikanen uitgenodigd. De bonden beriepen zich op de autonomie van de clubs en zagen evenmin als de NSF een mogelijkheid om sancties op te leggen. Want passiviteit bleef het adagium in de Nederlandse sport. Ook internationaal werd door Nederlandse bonden geen enkel initiatief genomen tot uitstoting van Zuid-Afrika.
Tot Van den Broek toonde geen boodschap te hebben aan de onveranderde opvattingen en een scherpe visumregeling lanceerde. WVC-staatssecretaris Van der Reijden draaide zich er met veel moeite uit. Hij kon zich tegelijkertijd „heel wel vinden" in het visumbeleid van zijn collega, maar begreep ook de problemen van de NSF. Die problemen waren een paar gevallen van kampioenschappen, zoals de TT van Assen of het „Melkhuisje" (tennis), waar Zuidafrikaanse deelname verwacht werd. Zouden bij die evenementen Zuidafrikanen uitgesloten worden, dan was volgens de NSF de kans groot, dat Nederland die toernooien definitief zou verspelen. Van der Reijden zei: „Over die paar gevallen valt te praten," hetgeen hij tesamen met Van den Broek en de NSF wil doen.
De staatssecretaris vindt het kortom

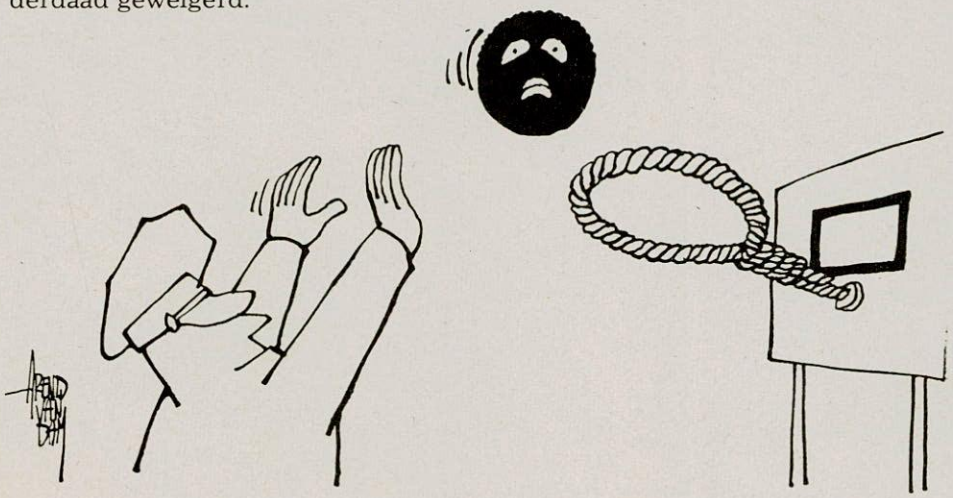

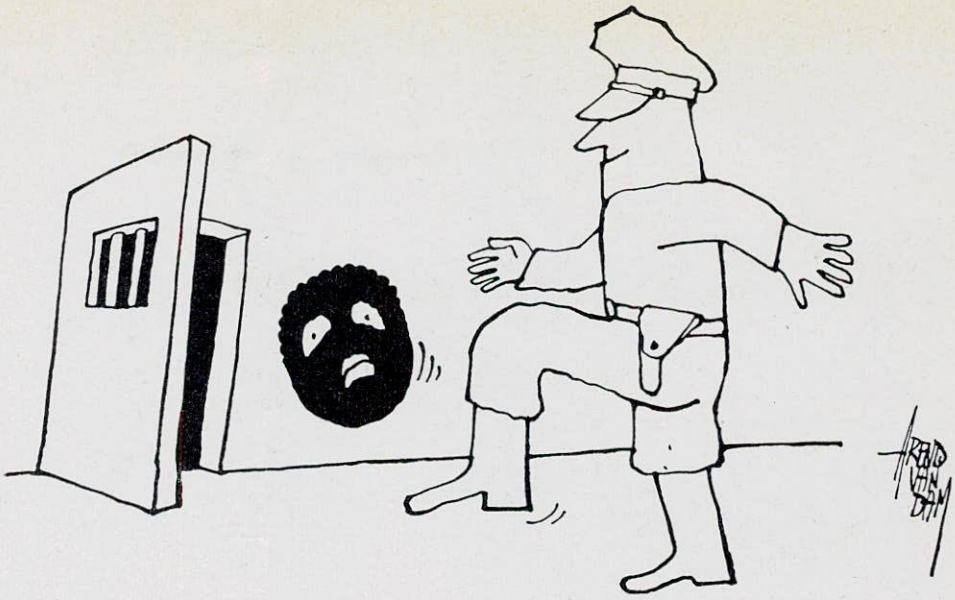

voldoende, dat de boycot-intentie is uitgesproken, hij prees de NSF dan ook wegens betoonde moed(!) en neemt een paar ontduikingen op de koop toe. Zijn die paar gevallen dan ook werkelijk onbeduidend? Nee, moet het antwoord luiden, elke ontduiking wordt in en door Zuid-Afrika uitgelegd als een overwinning. Of dat nu Boet van Dulmen is, die aan een Grand Prix in Zuid-Afrika deelneemt, Tom Okker, die er een oude mannen-toernooi speelt of een Zuidafrikaanse tennisser, die „op" het Melkhuisje uitkomt. Blank Zuid-Afrika wringt zich in alle bochten om het isolement als niet bestaand voor te stellen, geeft Westindische cricketters tonnen om te komen spelen en straft de zwarte pleiters voor een boycot zwaar.

Ontduiking bevestigt apartheid

Principieel is er nog minder aanleiding uitzonderingen op de boycot toe te staan. Rechtvaardige sport in een onrechtvaardige samenleving is onmogelijk. En waar alle internationale sportreglementen voorschrijven, dat sport beoefend moet worden zonder onderscheid van ras, politieke overtuiging of godsdienst, dient Zuid-Afrika per definitie buitenspel te staan. En waarom vooral in de sport? Niet alleen omdat een sportboycot pijnlijk en effectief is voor de fanatieke sportliefhebbers, die blanke Zuidafrikanen zijn, maar ook om wat Nobelprijswinnaar Lutulluh zei: „In het uiterste geval kun je een politieke mening of een godsdienst veranderen, je huidskleur nooit." Een sport, die pretendeert vrede en vriendschap uit te dragen, maar waarin zoals in Zuid-Afrika de selectie plaatsvindt op grond van huidskleur is te verfoeilijk om sport te kunnen heten.
Bij die selectie zijn onder meer door de NSF altijd vraagtekens gezet. De sport keek traditioneel alleen naar de selectie van nationale teams. Werden daarin enkel zwarten opgenomen, dan heette de ploeg „gemengd". Gelukkig wordt langzamerhand van dit criterium afgezien en wordt erkend, dat de Zuidafrikaanse overheid al sinds '69 naar buiten toe allerlei schijnconcessies doet in een poging een boycot te ontwijken. De realiteit is echter, dat de mogelijkheden tot sportbeoefening voor de zwarte Afrikaanse bevolking bepaald worden door de apartheid. Dat de selectie van jongsaf aan bepaald wordt door rassenongelijkheid en discriminitoire voorzieningen.
Om al die redenen heeft een boycot met uitzonderingsbepalingen weinig zin. Als de Nederlandse sport zichzelf maatschappelijk en principieel-menselijk serieus zou nemen zou ze in eigen land, maar zeker ook in internationaal verband de kwestie van de apartheid voortdurend aan de orde moeten stellen. Een ontduiking wordt door de zwarte Zuidafrikaanse bevolking ervaren als een dolksteek in de rug, zoals Sam Ramsamy, de voorzitter van de Zuidafrikaans Niet Raciaal Olympisch Comité (in ballingschap) nog onlangs zei, naar aanleiding van de crickettoernee van de Westindische „huurlingen".

In uitzonderingsgevallen als het onderhavige is er voor de sport wel degelijk de taak om als speerpunt te fungeren. Maar gezien de houding van staatssecretaris Van der Reijden zit die rol er voorlopig niet in. Hij wees tijdens een recente commissievergadering van WVC eveneens de mogelijkheid af, bonden of verenigingen bij schending van de boycot te straffen met subsidiemaatregelen. Hooguit kan volgens hem subsidie worden ingetrokken voor een evenement, waaraan Zuidafrikanen deelnemen, zoals destijds de Olympische Spelen voor Gehandicapten. Maar het blokkeren van andere geldstromen noemde hij een oneigenlijk middel. Een wat navrante formulering ten opzichte van de oneigenlijke middelen waar Zuid-Afrika zich van bedient.

Hans van Wissen

na een vredesloop snakken
de meesten naar adem

Betwiste profeet van het socialisme

Karl Marx

Bij de herdenking van het feit dat Karl Marx honderd jaar geleden (14 maart 1883) is gestorven, valt het op dat hij op veel groter schaal wordt geëerd in Oost-Europa en Azië (zoals in China en Vietnam), dan in West-Europa, waarover hij zelf het meest heeft geschreven en waarin hij de zegepraal verwachtte van het communisme. In de atlantische wereld voorzag hij „de heerschappij van het proletariaat", door een grote revolutie. De omwentelingen kwamen echter in technisch achtergebleven gebieden onder geheel andere voorwaarden dan Marx had gedacht. Zijn naam was niettemin symbolisch verbonden met communistische idealen.

Op 2 mei 1818 is Karl Marx geboren uit een joods geslacht, dat vele rabbijnen had voortgebracht. Zijn vader echter was niet meer gelovig, zijn (Nederlandse) moeder voedde hem op in een sfeer van verlichting. Hij studeerde rechten, geschiedenis en wijsbegeerte, om in 1841 te promoveren als doctor in de filosofie. Hij was en bleef een man van de studeerkamer, huwde een vrouw uit een adellijk geslacht, maar ontwikkelde zeer radicale denkbeelden. In linkse kringen, vaak gedwongen van plaats of van land te veranderen, vertoefde hij van 1842 tot 1849 in Duitsland, Frankrijk, België, totdat hij zich in 1849 in Londen vestigde, waar hij tot zijn dood verbleef.

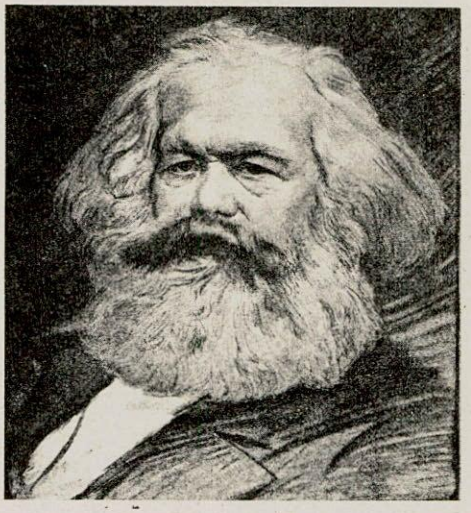

Hoewel vaak door geldzorgen gekweld kon hij zich aan de studie wijden door de grootmoedigheid van zijn vriend Friedrich Engels, zoon van een rijke Duitse koopman en industrieel. Ook Engels heeft een groot deel van zijn leven doorgebracht in Engeland, waar hij in 1895 is overleden. Hij behartigde er onder andere financiële belangen van zijn familie. In de arbeidersbewegingen van Duitsland of Frankrijk hebben zij geen rol gespeeld, wel een aantal jaren in het Londense hoofdbestuur van de Internationale. Deze omvatte van 1864 tot 1872 twee verschillende vleugels: van de anarchisten, voornamelijk volgelingen van de Franse man Proudhon en de Rus Bakoenin die de staat wilden opheffen; en van de socialisten of communisten die de staat wilden veroveren, zoals de aanhangers van Marx en Engels. Nadat in 1872 de Internationale in stukken was gebroken, was ze in 1877 geheel ter ziele.

Van de talloze werken die Marx heeft geschreven zijn het meest geciteerd **Het Communistisch Manifest** (1848, in samenwerking met Engels), **Over de kritiek op de politieke economie,** (1859), **De burgeroorlog in Frankrijk** (1871, over de Commune van Parijs) en **Het Kapitaal** (1867, terwijl het tweede en derde deel door Engels zijn uitgegeven in 1885 en 1894). Oorspronkelijk zijn ze in het Duits geschreven, in een taal die zeker niet voor arbeiders was bedoeld in een vaak ingewikkelde vaktaal, zoals Duitse filosofie en economen die gebruikten.

Een optimistisch toekomstbeeld

Marx en Engels beriepen er zich op, dat zij „de wetenschap van het socialisme" beoefenden. Anderen zouden fraaie voorspellingen hebben gedaan en beelden van een toekomstige maatschappij hebben ontwikkeld, zonder zich te bekommeren om de vraag, uit welke bronnen en met welke krachten zo'n samenleving kon ontstaan uit het kapitalisme. Marx geloofde aan een onweerstaanbare evolutie, die niemand kon tegenhouden. Want de wil van de grote meerderheid der bevolking in de industriële, ontwikkelde kapitalistische gebieden zou door de maatschappelijke omstandigheden noodzakelijk worden gedreven in de richting van het socialisme. Dit geloof was natuurlijk een grote stuwende kracht in de arbeidersbeweging. Op grond van de sociale en economische wetenschap, die Marx zeide te vertegenwoordigen zou men mogen aannemen, dat „morgen de Internationale zou heersen op de aarde," zoals er werd gezongen. Niet zonder strijd zou de nieuwe en menselijke samenleving komen, nee, juist dóór de klassestrijd, die de maatschappij verder stuwde. Als daarbij geweld onvermijdelijk zou wezen, zou dat vergelijkbaar zijn met pijn en bloed bij elke geboorte van het nieuwe uit het oude.

Hoe kwam Marx nu aan dit geloof? In de eerste plaats had hij van de Duitse wijsgeer Hegel (die overigens zelf conservatief was) overgenomen, dat de evolutie, elke ontwikkeling van de natuurlijke soorten of menselijke instellingen, verliep **door tegenstellingen.** Men noemde dit een **dialektische** beweging. Om een heel eenvoudig voorbeeld te nemen: een zaadje brengt een plant voort, maar gaat daar zelf aan ten gronde; de plant produceert tientallen nieuwe zaadjes, maar vergaat dan ook zelf weer; en zo voort. Maar de voortbrenging van zaad wordt wel vermenigvuldigd. In de samenleving der mensen wordt de mogelijkheid om te produceren ook steeds groter, door de kennis en de techniek, dus met name door de moderne wetenschap en de machines. Zonder klassestrijd echter is die groei niet mogelijk. De bourgeoisie, de klasse die nu de productiemiddelen bezit, en die de productiviteit daarvan ontzaglijk heeft verhoogd, heeft eens als „derde stand" afgerekend met de eerste en tweede stand, die van de adel en de geestelijkheid. Deze hebben hun overwegende economische en politieke macht verloren, bijvoorbeeld in de Franse revolutie die in 1789 was begonnen. De bourgeoisie is daarna de heersende klasse geworden. Maar daarmee is de evolutie niet afgelopen.

Wat zou er volgens Marx nu verder gebeuren? Binnen de burgerlijke samenleving heeft zich het proletariaat ontwikkeld, de „vierde stand", de klasse die alles voortbrengt ten bate van de kapitaalvorming van de bourgeoisie, ten gunste ook van de militaire macht van de overheersers. Dit proletariaat zal op zijn beurt de macht ontnemen aan de bezitters en het zal de bedrijven – ontstaan door collectieve inspanning – teruggeven aan de gemeenschap. Alles zal „omslaan in zijn tegendeel" door:
1. de heerschappij (soms „dictatuur" genoemd) van het proletariaat.
2. de verovering door de arbei-

dersklasse van de staat.
3. de staatseigendom der productiemiddelen.
4. de internationale verbroedering der arbeiders: „Proletariërs aller landen, verenigt u! „
5. door het verval der kerken en van de godsdienst; deze hadden gediend om de werkelijkheid te verdoezelen, de arbeiders te bedwelmen, want „godsdienst is het opium van het volk". Maar ook daaraan kwam een einde. Zulke ideeën hebben in de geschiedenis een zeer grote rol gespeeld.

Wetenschap of utopie?

De kritiek op de kapitalistische maatschappij, hoe hard ook, was terecht: het proletariaat, dat alles voortbracht, werd onteigend. De waarde van het product was veel groter dan het loon, dat er voor gegeven werd. Het maatschappelijk kapitaal werd door particuliere bezitters beheerd. Maar waardoor vertrouwde Marx (theoretisch) op de revolutie? Volgens hem maakte een kleine kapitalistische klasse zich van alles meester. Er bestond inderdaad een „concentratie van bedrijven" (denk aan onze multinationale ondernemingen!) en een „accumulatie (opeenhoping) van het kapitaal" (denk aan onze banken!). Daardoor, aldus Marx, verdwijnen de middenklassen en middenstanden, een enorme massa verpaupert, er kan geen verbetering komen. Dan komt deze „massa in de ellende" tot opstand en brengt de revolutie ons het socialisme.

Welnu, juist in West-Europa en Amerika, waar Marx over sprak, was omstreeks het jaar 1900 al duidelijk, dat zijn verwachtingen niet vervuld werden. De Duitse sociaal-democraat Eduard Bernstein schreef in 1899 een boek, om dit omstandig te betogen. En in de perioden van omstreeks 1890 tot 1930, en dan weer van 1945 tot 1975, kreeg hij meer gelijk dan Marx. De middenklassen en middenstanden werden niet verproletariseerd. Het proletariaat verpauperde niet, het was gebaat bij de vruchtbare industriële techniek, het ging in welstand vooruit door verbeterde arbeidsvoorwaarden, en later door sociale verzekeringen. Aanvaard werd de „verzorgingsstaat", waarin de bourgeoisie de meeste productiemiddelen bezit, maar waarin de staat de verschillen in inkomens vermindert door het belastingsysteem en door sociale maatregelen. En hoeveel kritiek men moge hebben op deze vorm van kapitalisme, vooral in oorlogs- en crisistijd, de arbeiders hebben geen revolutie gemaakt en . . zij zijn het vaderland trouw gebleven.

Het jaar 1914 bracht geen „verbroedering van arbeiders aller landen", en het patriottisme was nog sterk. Wat als „wetenschappelijk socialisme", als zekerheid was voorgesteld, bleek toch . . . een utopie, althans in een ganse eeuw, die volgde op de dood van Marx. Marx zelf was overigens, ondanks zijn theorie, zeer pro-Duits gebleven, zoals blijkt uit zijn brieven. In 1870 wenste hij (20 juli aan Engels) de overwinning der Duitsers op de Fransen, hij achtte de Duitse arbeidersklasse de beste van Europa, hij verachtte de Oosteuropese slavische volkeren en hij wenste een Frans-Duitse verzoening . . . tegen de Russen! Maar historisch speelde dit oordeel geen rol van betekenis.

Export van Marxisme

Terwijl er sprake was van een „verburgerlijking" van het proletariaat in de atlantische wereld braken de grote revoluties uit in landen, die juist géén ontwikkeld kapitalisme kenden en géén moderne industrie, zoals in Rusland, China, Vietnam, Joegoslavië. De beschouwingen van Marx hadden op zulke landen juist géén betrekking. Maar de arme massa van arbeiders en boeren maakte daar een einde aan toestanden die men „halffeodaal" noemde. En hier hebben communistische partijen zich beroepen op de leer van Marx, dat wil zeggen op enkele leuzen daarvan.

Dus: „dictatuur van het proletariaat", maar in de praktijk was dit de dictatuur van de partijleiding. Dan „de verovering van de staat", maar helaas bleven ook deze regimes autoritair en militair. Men kan zeggen: noodgedwongen in de wildernis van zwaar bewapende staten. Maar het was jammer dat men een beroep op theorieën van Marx kon doen om massa's te laten berusten in hun „vrijwillige dienstbaarheid". In zulke omstandigheden was staatseigendom ook geen gemeenschappelijk bezit: te veel bureaukraten, technokraten, militairen en partijleiders stonden boven het volk. Men kan zeker toegeven, dat in de bedoelde landen met communistische regeringen vele verbeteringen zij doorgevoerd door een eigen soort van „verzorgingsstaat" en dat de evolutie van betekenis was in vergelijking met het halfmiddeleeuwse verleden. Maar de toestanden waren en zijn heel anders dan Marx beschreef of verwachtte voor het Westen.

Tenslotte moet men zeggen dat vooral één element toch gevaarlijk is gebleken in het marxisme: de aanmatiging dat we te doen zouden hebben met een wetenschappelijk beleid, en dat leiders hun gezag kunnen ontlenen aan het feit, dat ze zich beroepen op . . . die wetenschap! Zo kan er een kaste ontstaan van lieden, die „het beter weten dan het volk" omdat ze „ingewijd" zouden zijn in de kennis van verleden en toekomst.

Maar er bestaat geen wetenschap van de toekomst. Er bestaat alleen een mogelijkheid, als we dat willen, om de toekomst menselijker te maken. En daarop heeft de humanist zijn hoop gevestigd.

Anton Constandse

Waar zal je heen gaan
als de knoppen aan de bomen niet willen groeien.

Waar zal je heen gaan
als er geen bloemen zijn om te snoeien.
Waar zal je heen gaan
als kinderen niet op kinderen lijken.

Waar zal je heen gaan
als je leven en dood met elkaar gaat vergelijken.

Waar zal je heen gaan
als de lucht is besmet.

Waar **kun** je heen gaan
als de bom is ingezet.

Guus v.d. Brekel

Tucht van de andere kant bezien

An officer and a gentleman

Tucht, discipline en gehoorzaamheid zijn in deze tijd woorden geworden die bijna niet meer kunnen. Hevig wordt er aangeschopt tegen instituten als militaire academies, kostscholen, om van dienstplicht nog maar te zwijgen. Daar weet je zelf wel over mee te praten! 't Is ook zeker een feit, dat er een heleboel misstanden bestaan hebben en nog bestaan in dit soort samenlevingsvormen: superieuren hebben vaak een te absolute macht over ondergeschikten en springen daar soms heel onverantwoord mee om. Recruten worden zonder enige aanwijsbare reden vernederd, ruw aangesproken, betrekkelijk kleine vergrijpen worden onevenredig zwaar bestraft, alles met het oogmerk het 'karakter' van de man of vrouw in kwestie te vormen.
Toch zul je, als je de film 'An officer and a gentleman' hebt gezien, waarschijnlijk een andere kijk hebben gekregen op de resultaten die een harde militaire training soms ook kan hebben: positieve resultaten.

Het gaat in de film om ene Zack Mayo. Als de jongen 13 jaar is, pleegt zijn moeder zelfmoord, en hij wordt verder opgevoed door zijn vader, een verlopen marinier die op de Philippijnen een slordig leven leidt tussen drank en hoeren. Zack wordt door de plaatselijke jeugd onmiddellijk geconfronteerd met de wetten van de straat die daar heersen. Tien jaar later blijkt dat hij zich in dat keiharde wereldje goed heeft kunnen handhaven: hij is een door de wol geverfde, gewetenloze straatboef geworden, die maar van één ding overtuigd is: niet zo worden als zijn vader. Daartoe meldt hij zich voor een drie maanden durende militaire opleiding tot vliegenier aan de Naval Aviation Officer Candidate School in Port Rainier. Daar maakt hij voor het eerst kennis met de man, die veel meer invloed zal hebben op zijn verdere leven dan zijn vader: Sergeant Foley.

Foley, een zwarte militair, maakt de recruten, waaronder ook een meisje, aanvankelijk met de grond gelijk. Zack blijft daar stoïcijns onder en neemt zich voor om zich met zijn eigen pantser te wapenen tegen wat hij hier tegenkomt, zoals hij dat zijn hele leven al gewend is geweest. Maar het is juist de taak van sergeant Foley om bij elk van de recruten de zwakke plek te ontdekken: zij krijgen later een zeer verantwoordelijke taak, en moeten daar in alle opzichten tegen opgewassen zijn. Foley heeft snel door dat de zwakke plek van Zack het feit is, dat hij geen spoortje teamgeest vertoont en, behalve zijn voorzichtige vriendschap met Sid, een hartelijke, zachtmoedige boerenzoon, geen contacten legt. En teamgeest is onontbeerlijk voor een officier.
Bij het eerste regimentsbal waar de jongens heen mogen, maken Zack en Sid kennis met twee vriendinnen uit het naburige plaatsje, Paula en Lynette. Foley heeft de jongens van te voren gewaarschuwd voor dames die, om een officier aan de haak te slaan, de weinig subtiele tactiek toepassen zich snel zwanger te laten maken, of dat althans voor te wenden. Maar Zack en Sid trekken zich daar weinig van aan, en tussen hen en Lynette en Paula klikt het onmiddellijk.
Zack lijkt iets te ontdooien, maar 't komt vrij kort daarna tot een hevige crisis tussen hem en Foley, wanneer hij via illegale bijverdiensten binnen de groep door de mand valt. Foley onderwerpt hem aan een bijna onmenselijke fysieke vuurproef, maar Zack weigert de opleiding af te breken. Huilend roept hij: 'stuur me niet weg, dit is alles wat ik heb.' Dan begint Foley te beseffen wat Zack voor een jongen is, en hoe hij zo geworden is.

Na dit incident begint Zack zich iets meer met zijn mede-recruten te bemoeien, en hij steekt zelfs zo nu en dan een helpende hand uit. Zijn vriendschap met Sid wordt steeds hechter.
Wanneer Zack bij een bezoek aan Paula's ouderlijk huis ontdekt dat Paula zelf een buitenechtelijk kind is van een officier-in-opleiding, krijgt hij het vermoeden dat Paula hem wil strikken, en hij trekt zich onmiddellijk terug. Paula, die diep en oprecht van hem houdt, wordt bijna gek van verdriet, maar weet zich voorbeeldig te beheersen. In de loop van de verdere opleiding blijkt, dat Sid, de vriend van Zack, niet opgewassen is tegen de spanningen die sommige oefeningen met zich meebrengen, en hij besluit D.O.R. (Drop Out on Request, ontslag op verzoek) aan te vragen. Lynette, met wie hij wilde trouwen omdat ze zei zwanger te zijn, wil dan prompt niets meer van hem weten: ze geeft openlijk toe dat ze hem om de tuin heeft geleid, en dat ze alleen maar een officier wil, geen gewone boer, al houdt hij nog zoveel van haar. De kwetsbare Sid, de gentleman in dit verhaal, kan een dergelijke behandeling niet verwerken en velt zijn eigen doodvonnis. Zack, teruggevallen na de tragedie die zijn vriend is overkomen, meet

Paula en Zack (Debra Winger en Richard Gere) in 'An officer and a gentleman'

Sid en Zack (David Keith en Richard Gere) in actie in 'An officer and a gentleman'

zijn krachten nog éénmaal met Foley in een gevecht van man tegen man. In dat gevecht weten beiden precies wat ze aan elkaar hebben, en er groeit een diep respect en waardering van de mindere voor zijn meerdere en omgekeerd. Foley wint, maar Zack behaalt zeker geen nederlaag. Zack haalt zijn graad in meer dan één opzicht: hij is een officier, maar ook een aangepast mens geworden, vertrouwd met begrippen als kameraadschap, liefde en toewijding, iemand die weet wat hij waard is en durft te geloven dat andere mensen om hem geven, in plaats van dat ze alleen maar ontzag hebben voor zijn vuisten en zijn grote bek. Hij gaat in zijn smetteloos witte uniform naar de papierfabriek waar Paula werkt en haalt haar achter haar machine vandaan: ook in haar durft hij nu te geloven. Tegen Foley heeft hij bij hun afscheid gezegd: 'I'l never forget you', en dat treft de sergeant diep in zijn ziel, want hij heeft heel goed beseft hoezeer deze eigenzinnige jongen zich in drie maanden tijd heeft moeten overwinnen: de hele opvoeding die zowel de vader als de moeder hadden laten liggen, heeft Foley in die veertien weken ter hand genomen.
Zo iemand vergeet je inderdaad nooit meer.

Richard Gere, in de rol van Zack Mayo, bewijst weer eens dat hij tot de top-acteurs van Amerika moet worden gerekend. De subtiele veranderingen in het aanvankelijk gepantserde karakter van deze jongen weet hij heel knap tot uitdrukking te brengen. Je voelt zijn woede, zijn eenzaamheid, en je snikt van binnen als hij de enige vriend verliest die hij ooit had. Als hij aan het eind van de film triomfantelijk met zijn bruid de toekomst tegemoet stapt, ben je net zo gelukkig als hij, een bewijs dat Gere hier een levend personage heeft gecreëerd, en niet alleen maar een rol gespeeld.
De nu 34-jarige Gere speelde een kleine rol in 'Looking for Mr. Goodbar', maar brak echt door in 'Days of heaven' en 'Bloodbrothers'. In de zwakke film 'American gigolo' speelde hij zelf sterk. Ook in 'Yanks' schitterde hij. Momenteel werkt hij samen met Gene Hackman aan de verfilming van 'The honorary consul' naar het beroemde boek van Graham Greene. Hij haalde aan de universiteit van Massachussetts een graad in de filosofie, en studeerde daarna drama in Londen en New York, waar hij ook toneelrollen speelde, voor hij met filmen begon.
De belangrijke rol van sergeant Foley, gespeeld door Louis Gossett Jr., de houwdegen met het warm kloppend hart voor zijn jongens en meiden blijkt deze acteur, die in 'Roots' grote bekendheid kreeg, op het lijf geschreven. David Keith speelt Sid, de vriend van Zack, met wie het zo treurig afloopt. Keith was eerder te zien in films als 'Brubaker' en 'The rose'. Hij studeerde drama in Tennessee. Debra Winger, die voor haar rol van Paula een Golden Globe-nominatie heeft gekregen (niet verwarren met een Oscar-nominatie), was eerder naast John Travolta te zien in 'Urban Cowboy'. Lisa Blount als de spijkerharde Lynette weet ook wat acteren is. Taylor Hackford had de regie, Douglas Day Stewart schreef het script. Mag je niet missen!

Leo van Opzeeland

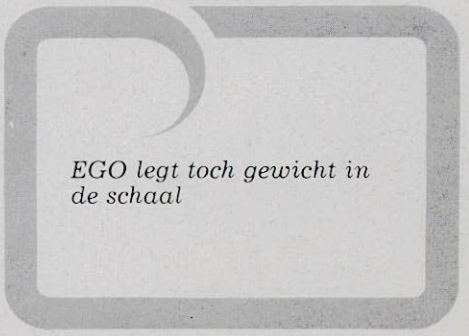

in 't kort

Clint Eastwood in het hol van de leeuw in Firefox.

Clint Eastwood speelt de hoofdrol in de film **Firefox,** die hij zelf ook regisseerde. Een matig, typisch Amerikaans Indianenverhaal over een Russisch gevechtsvliegtuig dat zo ingenieus in elkaar zit, dat het, eenmaal in massaproduktie genomen, het evenwicht tussen beide blokken definitief naar het Oosten zou doen doorslaan. Dat mag natuurlijk niet gebeuren, dus Eastwood, als ervaren piloot, wordt naar het hartje van het rode kamp gezonden om het vliegtuig te kapen en naar het westen te vliegen. Schitterende truc-opnamen, als u maar wel steeds voor ogen houdt dat 't natuurlijk pure, commerciële onzin is!

Rob Houwer verwezenlijkte de droom van de nu ruim 70-jarige Marten Toonder: hij maakte de eerste avondvullende speelfilm met als hoofdfiguren de uitermate populaire heer Ollie B. Bommel en Tom Poes. Jaren voorbereiding hebben dan nu eindelijk geleid tot een amusante produktie, vol vaart en avontuur, en de echte liefhebber heeft verder geen aanbeveling meer nodig: die gaat toch wel kijken.
Titel van de film: **Als u begrijpt wat ik bedoel.**

Sidney Lumet was de aangewezen man om het beroemde toneelstuk **Deathtrap** te regisseren als film, want hij heeft al vele beroemde stukken tot rolprent omgewerkt. Deathtrap werd in ons land onder de titel Moordkuil op de planken gezet, met Henk van Ulsen in de hoofdrol. In de film is dat Michael Caine, die een vertwijfelde schrijver van detective-stukken speelt: zijn inspiratie lijkt opgedroogd. Maar dan op een dag krijgt hij het meesterwerk van een van zijn leerlingen in handen. Een debuut, dat niemand anders nog onder ogen heeft gehad. En kort tevoren had hij gezworen, dat hij een moord zou doen voor een goed verhaal. . . Naast Michael Caine spelen Christopher Reeve (Superman) en Dyan Cannon aardige rollen in deze wat voorspelbare, maar toch onderhoudende moorddadige komedie.

Henry Winkler krijgt een verjaarskado in Nightshift

De film **Nightshift** lijkt samengesteld uit alle ingrediënten voor een walgelijk en ordinair produkt: twee gemeente-ambtenaren van New York maken van het lijkenhuis waar ze hun nachtdienst vervullen, een vrolijke hoerenkast, regelen de inkomsten van de dames beter dan hun eigen mannen dat plachten te doen en worden tussen neus en lippen door zelf ook nog gelukkig. Maar ordinair is Nightshift allesbehalve: 't is een zeer amusante film, met veel vaart gemaakt door Ron Howard (de blonde uit de t.v.-serie Happy days), met in de hoofdrol Henry Winkler (Fonzie uit diezelfde serie). Leuk hoor!

Nog één regeltje over **Still of the night:** mooie, Hitchcock-achtige thriller met schitterende rollen van Meryl Streep en Roy Scheider!

L.v.O.

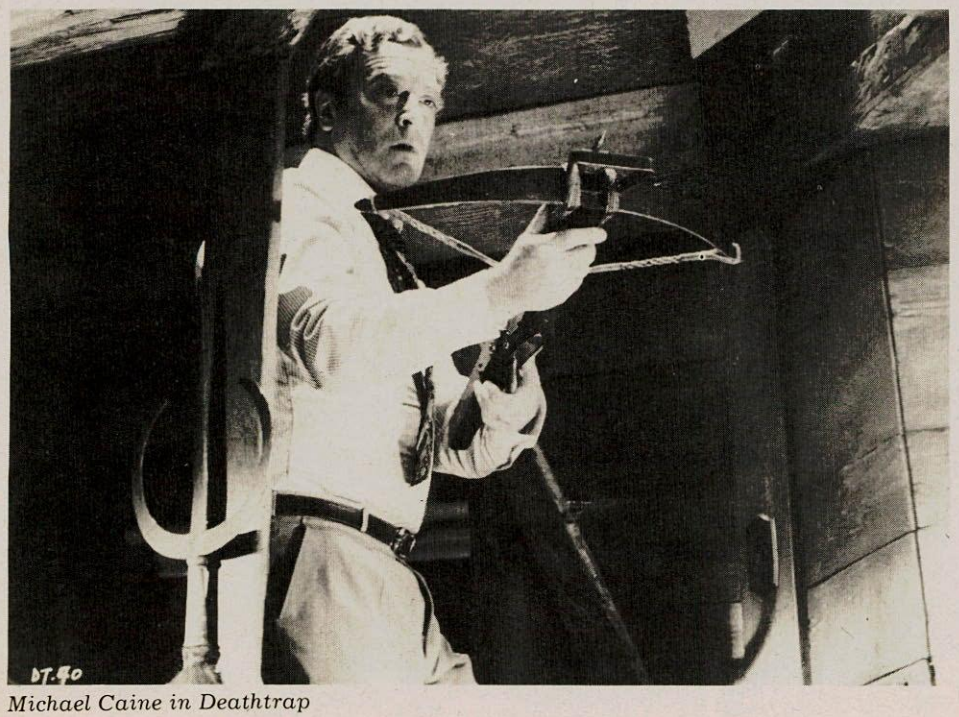
Michael Caine in Deathtrap

gast in EGO

Het mooiste van de Derde Wereld te koop bij ABAL

De Stichting ABAL werd in 1974 opgericht door het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking (HIVOS), met een bijzonder doel: hulp bieden aan de mensen in de Derde Wereld, die proberen een eigen bestaan op te bouwen als ambachtslieden of met anderen een soort coöperatie te vormen.
Voor een reële prijs koopt ABAL de door hen gemaakte artikelen. Rechtstreeks, en zonder de behoefte om zelf winst te maken. Op deze wijze heeft ABAL in de afgelopen jaren al vele individuele mensen en gezinnen aan een leefbaar bestaan geholpen. Het is niet het ei van Columbus voor de hele Derde Wereld, maar in elk geval een effectieve oplossing voor zoveel mensen, dat het de moeite waard is om te proberen de afzetmogelijkheden voor eerlijk gekochte derde-wereld-produkten in Nederland uit te breiden door het allemaal wat professioneler op te zetten.
ABAL is overigens niet de enige organisatie in Nederland die zich met deze vorm van ontwikkelingshulp bezighoudt, maar wel de eerste die in het belang van de Derde Wereld gebruik probeert te maken van alle mogelijkheden die de commercie biedt.
In deze trend naar professionalisering werd in oktober 1982 een postordergeschenkencatalogus geproduceerd, die niet overwegend speculeert op de emoties, maar sterk de kwaliteit en het unieke van de derde wereld artikelen benadrukt (deze catalogus is op het moment uitverkocht), maar mocht je interesse hebben voor de catalogus 83–84 die dit najaar zal verschijnen dan kun je die aanvragen bij het ABAL-kantoor in Voorschoten, tel. 01717–7948).

ABAL verkoopt ook haar produkten via eigen winkels, te vinden in Den Haag, Plaats 3; Utrecht, Oude Gracht 152 (werfkelder), na 1 april 1983 Lijnmarkt 32–34; Amsterdam, Ceintuurbaan 238; Deventer, Polstraat 39. Wie in de ABAL-winkels rondkijkt ziet er de prachtigste voorbeelden van kunstnijverheid. Bijvoorbeeld keramiek en lakwerk uit Mexico, bronswerk uit Kameroen, speelgoed uit Indonesië, wanddecoraties uit Bangladesh, meubelen uit de Philippijnen, gebreide kleding en bewerkte kalebassen uit Peru, zeepstenen artikelen uit India.
In totaal heeft ABAL zo'n 2000 artikelen uit meer dan twintig ontwikkelingslanden. Landen waar ze bijzonder blij zijn met deze manier van zaken doen.

Enkele van de vele ABAL-artikelen

Truien uit Peru

oorlog: om de dooie dood niet

Otto Dix

„Ja, ik schilder helemaal niet voor die, noch voor die en noch voor die. Het spijt me. Ik ben juist een zodanige souvereine proleet, niet waar, dat ik zeg: Dat maak ik! U kunt zeggen wat u wilt. Waartoe het goed is, weet ik zelf niet. Maar ik maak het, omdat ik weet, dat het zo geweest is en anders niet."

Het is 2 december 1891 als Otto Dix als eerste kind in het gezin van de ijzergieter Franz Dix geboren wordt in Gera. Gera is de residentiestad van het onbeduidende Duitse vorstendom Reuss en later wordt dit ministaatje met Thüringen samengevoegd. Otto groeide op onder armelijke omstandigheden, maar kon zich uitleven in de prachtige landschappelijke omgeving van zijn geboortestadje. Zestien jaar oud had hij al veel van de ongerepte natuur in tekening en pastel vastgelegd, tezamen met zijn onderwijzer Ernst Schunke, die tekentalent bij de jonge Otto ontdekte. „Schilderen heb ik eigenlijk altijd al zonder voorbeelden gekund. Maar natuurlijk ben ik heel veel dank verschuldigd aan mijn oude leraar Schunke, die mij een gevoel van vrijheid bijbracht." De leraar schilderen van de kunstnijverheidsschool, de heer Senff, was niet zo tevreden over zijn leerling Otto Dix. Die zei tot hem: „Je wordt nooit een schilder, je blijft altijd een klodderaar."

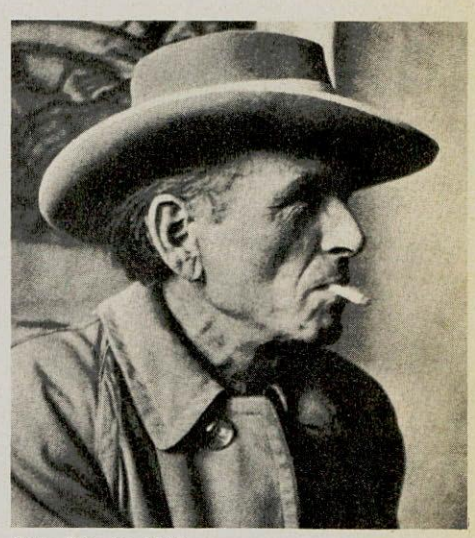
Otto Dix in 1947

Als 18-jarige gaat Otto Dix met een kleine beurs naar Dresden. Van bijzondere betekenis waren de lessen van Richard Guhr, beeldhouwer en schilder. Guhr gaf o.m. onderricht in modeltekenen en het afgieten van vormen. Ondertussen werkt Otto Dix in de omgeving van de steden Gera en Dresden. Uit die tijd is zeer veel werk van hem bekend.
Uit 1912 bestaat o.a. een prachtig zelfportret met anjelier en een gipsbuste van de wijsgeer Friedrich Nietzsche, die hem bijzonder aansprak. Ook boten op de rivier de Elbe vinden we op zijn doeken.

Eerste wereldoorlog

In juli/augustus van het jaar 1914 breekt de eerste wereldoorlog uit. De internationale arbeidersklasse laat zich meeslepen in de hysterie van een vals nationalisme. Wat puur machtswellust was van vorsten en generaals en de kliek van kapitalisten, die daar achter schuilging, wordt als een bedreiging van buitenaf aan de gewone burgers verkocht. Dix is dan 23 jaar, hij meldt zich als vrijwilliger. Nationalistische gevoelens zijn hem vreemd. Omdat ik alles wil meemaken „deswegen musste ich in den Krieg gehen." In de herfst van 1915 wordt hij aan het front ingezet. Hij tekent in de loopgraven van Frankrijk en België in modder en bloed, daar waar ongedierte welig tiert en waar soldatenlichamen uit elkander gescheurd liggen te vergaan, de meest verschrikkelijke realiteit, die men zich denken kan. „Ik heb jarenlang", zegt Dix eens, „minstens wel 10 jaar lang steeds weer dromen gehad, waarin ik door vernielde huizen moest kruipen, waar ik nauwelijks door kon. De puinhopen waren altijd weer in mijn dromen. . .Neen, het schilderen was voor mij geen bevrijding."

Stormploeg tijdens gasaanval

De loopgraaf

De wapenstilstand van 1918 en het uitbreken van de revolutie brachten Otto Dix weer in Dresden. Hij bezoekt daar de Akademie voor Beeldende Kunsten om volledig schilder te worden. In 1920 neemt hij met George Grosz, John Heartfield, Raoul Hausmann en anderen deel aan de eerste Dada-tentoonstelling in Berlijn. In sterke donkere verfstreken schildert Dix vele expressionistische schilderijen, waarin steeds weer de verschrikkingen van de oorlog bovendrijven.

Van 1920 tot 1923 is Dix bezig met een groot doek, dat hij „Der Schützengraben" (loopgraaf) noemt. In deze afbeelding zijn alle verschrikkingen van de loopgravenoorlog samengebald. Bij een gedeelte van het publiek ondervindt zijn realistisch werkstuk grote weerstand. Er wordt geroepen: „Dieser Dix ist zum Kotzen". Anderen zeggen: „Der Mann hat recht". In verband met de druk van buitenaf, waarbij de naderhand zo bekende Konrad Adenauer (toen burgemeester van Keulen) een bijzonder negatieve rol heeft gespeeld, wordt het schilderij door het Keulse museum weer teruggegeven aan de Galerie, die het voor Dix verkocht had. De tentoonstelling „Nooit meer oorlog", die het gehele land doortrekt, neemt „De loopgraaf" in de

verzameling op. In 1937 stond het doek, inmiddels in beslag genomen door het nazi-bewind, in het middelpunt van de aktie „Ontaarde kunst" en daarna is het hoogstwaarschijnlijk verbrand.

Etsen

Met het gereedkomen van „De loopgraaf" in 1924 is voor Dix de dagelijkse innerlijke beleving van de mensonterende oorlog nog niet beëindigd. Zijn gevoelens stoten hem verder en willen dat hij de op hem afstormende beelden zal verwerken en gestalte geven. In de vorm van schilderijen had de realisering veel tijd in beslag genomen. Aquarellen en tekeningen waren niet de aangewezen weg om tot grotere verbreiding van zijn werk te komen en op deze verbreiding kwam het toch aan. Zo bood de grafiek hem de vorm vanzelf aan. Voor de keus gesteld tussen lithografie en ets, besloot Dix tot etsen, een uitingsvorm, die hem sterker leek. Hoewel hij op dit gebied wel eens wat had gepresteerd, was hij toch tot de conclusie gekomen dat zijn technische kennis en vaardigheid niet voldoende waren.

Aan de Düsseldorfer Akademie werkt in die jaren de voortreffelijke Wilhelm Herberholz als leraar grafiek. Bij hem leerde Dix in 1923 de verschillende etstechnieken. Van deze ervaringen voorzien trok hij aan het werk en maakte in de herfst van 1923 in Düsseldorf en in de eerste maanden van het jaar 1924 in Sarg in het Schwarzwald, steeds doorwerkende de 50 bladen in 5 mappen, in iedere map 10 van de beroemde grafische reeks „De oorlog". De druk van 75 mappen volgde bij Felsing in Berlijn.
Als basis voor deze etsen dienden de vele honderden tekeningen, die Dix aan het oorlogsfront had gemaakt. Zij lagen vele jaren in de schuifladen van zijn archief. De ontdekking door Jean Cassou was een sensatie en leidde tot een nieuwe kijk op Dix' tekenkunst.
Deze gedurende de wereldoorlog 1914-1918 ter plaatse ontstane tekeningen had hij gebruikt om de weergaloze etsenserie tot stand te brengen. Deze etsen hadden in de geschiedenis een groot voorbeeld, namelijk die van de grote Spaanse kunstenaar Francisco de Goya: „Los Desastres de la Guerra", die ruim 100 jaar eerder verschenen. De angst voor oorlog, voor moorden, voor martelingen en vernietiging is altijd even groot geweest, hoe ook de oorlogsmethoden zich hebben veranderd.

De etsen van Dix, ze waren kort geleden in Utrecht te zien, zijn een ontzettende nachtmerrie van rauwe, onmogelijk lijkende oorlogsrealiteit, ervaren uitgebeeld in een expressionistische vormgeving. De landschappen lijken kraters in een onwezenlijk maanlandschap. In vele prenten, waarin de mens centraal staat, ervaart men op huiveringwekkende wijze de tragiek van het ontzettend oorlogsgebeuren. De kadavers van de gesneuvelde soldaten, die in de loopgraven liggen te vergaan, die in het prikkeldraad van de versperringen in stukken zijn uiteengerukt of door gas gestikt, zijn als een ijzingwekkende kreet van een onmetelijk lijden. Verschrikkelijke beelden uit de loopgraven, die zich uitstrekken vanaf de landstreek Champagne via de Somme naar West-Vlaanderen. Wat zijn de duivelse beweegredenen, dat mensen die enkele duizenden kilometers van elkander wonen, dit elkander kunnen aandoen?

Rustende kompagnie

Professor in Dresden

Ook vele andere onderwerpen brengt Dix op het doek, zoals in 1924 een aandoenlijk portret van zijn ouders. Ook schildert hij prachtige kinderportretten en afbeeldingen van diverse personen. Toch komen de onuitwisbare indrukken van de oorlog regelmatig terug, zoals in het triptiek „De oorlog", waaraan Dix van 1929 tot 1932 werkt. Een onheilspellend oorlogslandschap in Vlaanderen brengt hij daarna in beeld. Van 1927 tot 1933 is hij professor aan de kunstakademie van Dresden. Hij wordt in 1933 ontslagen en zijn werk wordt door de nationaal-socialisten tot „ontaarde" kunst gerekend. Hem wordt ook een tentoonstellingsverbod opgelegd. Van 1936 tot 1945 trekt Otto Dix zich terug in Hemmenhofen aan het Bodenmeer, waar hij voornamelijk landschappen schildert. Met de opkomst van het nationaalsocialisme vertrekken vele kunstenaars naar het buitenland, Dix blijft ▶

EGO wast na de oren - de varkentjes

Over agressie en vernielingen

„Ja, ja raadsvrouw, het zijn van die lieverdjes, die jongens van jou! In de eerste helft van vorig jaar hebben ze toch mooi even voor tachtigduizend gulden in de legeringsgebouwen verruïneerd!"

Deze en soortgelijke opmerkingen waren voor raadsvrouw (en EGO-redactrice) Klazien van Brandwijk-Wiltjer aanleiding om een week lang tijdens de g.v.-uren met deelnemers te praten over agressie en vernielingen. Hieronder een bloemlezing van de gesprekken die zij voerde met dienstplichtigen, k.v.v.-ers en beroeps. Leerlingen, paraters, ouderen en jongeren.

Wie zijn de vernielers?

Op de startvraag: „Hoe denk je dat het komt, dat er in het eerste halfjaar van 1982 voor zeker tachtigduizend gulden kapot is gemaakt in de legeringsgebouwen op een nabij gelegen onderdeel?", kwamen steevast de volgende antwoorden:
„Oh, dat zullen die dienstplichtige maten wel hebben gedaan. Die jongens zitten hier verplicht en hebben er geen enkel belang bij om de boel hier netjes te houden. Dat zie je hier toch ook!"
„Ja, wat wil je, die lui die hier voor beroeps in opleiding zijn, die zijn toch zo gefrustreerd als de pest. Die zuipen zich 's avonds lam en als ze terugkomen weten ze niet meer wat ze doen en slaan de boel kort en klein."
„Die jeugd van tegenwoordig, je ziet het toch ook in de maatschappij, overal worden mensen agressiever. Op voetbalvelden, die krakers en zelfs kleine kinderen op straat."
„Nou . . . die lichtingsploeg vóór ons had er een vreselijke puinhoop van gemaakt. Wat wil je, zij hebben er geen last meer van. Op hun afscheidsfeest hebben ze er toch een klere-zooi van gemaakt, onvoorstelbaar. Lekker sociaal hoor."
De ene groep was nog slechter en beroerder dan de andere. Zelf deden ze zoiets natuurlijk niet. Hoe durfde je dat nu te veronderstellen. Die andere klas ja. . . , die vorige batterij. . . die matenluppers van een k.v.v.-ers, maar zij? . . . kom nou!

Achtergronden

Na wat doorvragen kwamen ook andere zaken naar voren: Het als kleine kinderen worden behandeld, het eeuwige gescheld, van het kastje naar de muur worden gestuurd, een uit de hand gelopen grapje, stoeipartijen, drankgebruik, slechte cijfers, het klote-onderhoud, verveling, vermoeidheid, ruzie in de groep of op de kamer, gezeik van het kader, de stress, dom gedoe van meerderen, ontspanningsmogelijkheden en tal van andere dingen, die iedereen die in het leger zit of heeft gezeten ongetwijfeld kent.

Viktor: „ Over het als kleine kinderen behandeld worden, daar kan ik je het nodige van vertellen. Belache-

---

▸in Duitsland. In 1945 wordt hij nog voor de Landsturm opgeroepen. In Colmar in de Elzas raakt hij in Franse krijgsgevangenschap. In 1946 is hij weer thuis in Hemmenhofen.

Waardering

Veel waardering krijgt Dix na de tweede wereldoorlog in de beide Duitslanden. De Bundesrepubliek verleent hem in 1959 het grote Bundesverdienstkreuz. Hij wordt ereburger van de stad Gera en er wordt aan het huis, waarin hij geboren is, een gedenksteen aangebracht. De stad Dresden verleent hem de Martin Andersen Nexö-prijs. Dix werkt nog hard en vele tentoonstellingen worden over de gehele wereld van zijn werk georganiseerd.
In 1969 sterft Otto Dix in de leeftijd van 77 jaar in het ziekenhuis van Singen. Op de begraafplaats van Hemmenhofen wordt hij begraven. Als een groot kunstenaar is hij de geschiedenis ingegaan.

Jan Kooijman

lijk zoals het hier tekeer gaat. Moet je nagaan. Ik heb eerst m'n dienstplicht veruld, toen heb ik vier jaar bij de marine gezeten en nu zit ik hier om onderofficier te worden. Zit ik bij zo'n luitenantje, pas van de opleiding, in de klas, en dat lefgozertje zal mij even vertellen hoe ik me moet gedragen. Kijk en als dat dan nog gaat om zinnige dingen, ala, maar onvoorstelbaar wil die vent me leren hoe je moet excerceren."

John, een dienstplichtige, vertelt: „Soms hè, soms heb ik de neiging om de eerste de beste die in mijn buurt komt een stomp voor z'n harses te verkopen. Dat doe je natuurlijk niet, want dan kom je voor de krijgsraad, maar wat je hier allemaal moet nemen. Misdadig gewoonweg. Staan we op het oefenterrein even uit te blazen, gooit zo'n halve zool van een sergeant (ook dienstplichtig) een thunderflash naast het groepje waarmee ik sta te praten. Die vent roept dekken en wij duiken gelukkig allemaal de goeie kant uit. D'r is verder niks ernstigs gebeurd, twee van ons waren de rest van de dag doof, maar toch hè. Weet je, dáár word ik nu aggressief van."

Marten sluit daarbij aan en zegt: „Dat ze in het leger schreeuwen wist ik, maar dat het zó zou zijn. Nee, dat had ik nooit geloofd. De woorden die ik er in een paar weken heb bijgeleerd staan zeker niet in het woordenboek. Ik ben een mietje, een lichaam, een moedersjochie, hoerejong, nog stommer dan een imbeciel zonder hersenen en zo kan ik nog wel een tijdje doorgaan. Kijk, ik ben niks hè, maar bij mij op de kamer ligt een jongen die iets strengs is, nou die heeft het niet meer. Ze hebben hem al wel honderd keer de hel in gewenst. Dat kan toch niet hè . . .?"

Ivo: „Vind jij het gek dat je dan als je op de kamer komt af wilt reageren. Ik heb het gevoel dat ik nog minder ben dan een beest. Trouwens, als ik het kader moet geloven ben ik alleen maar een lichaam. Daarmee bedoelen ze dan een leeg omhulsel. Volgens mij zijn ze dat zelf. Net marionetten." „Ze denken zeker dat je gemotiveerd wordt, als ze zo tegen je te keer gaan. Ik kan het gelukkig langs me heen laten gaan," vertelt Pedro. Af en toe merk ik wel bij mezelf dat ik de taal die zij gebruiken overneem. Zaterdags, als ik ben stappen vooral."

Theo vindt dat dat erbij hoort: „Je bent hier natuurlijk niet voor de flauwekul. Je bent hier om militair te worden. Anders had je maar thuis moeten blijven. Als we straks paraat zijn valt het heus wel mee. Dan heb je een heel andere verhouding met het kader. Ze moeten nu laten zien wie de baas is. Dat zijn zij, dus je slikt dat gewoon even een paar maanden."
„Stop maar . . . we weten wel dat jij bij wil tekenen, dat hoef je niet zo duidelijk te laten merken," zegt Bart, die zich afvraagt hoe lang het duurt voor je aan het gescheld gewend bent en het zelf ook gaat doen.

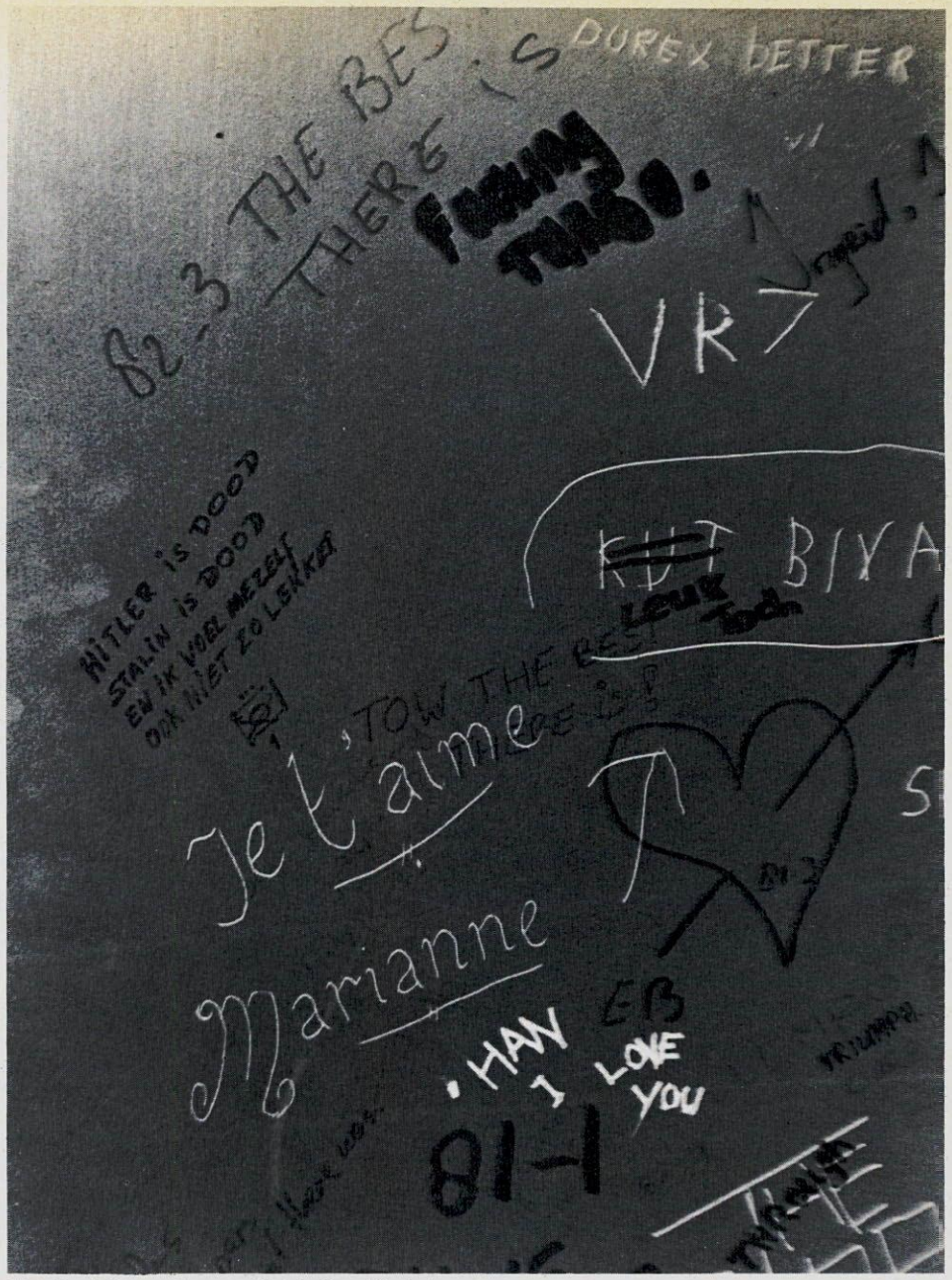

'Versierde' w.c.-deuren (foto's Jan Sinke)

„Je moet maar net doen alsof je doof bent en alles wat ze tegen je schreeuwen maar langs je rug af laten glijden, anders word je gestoord joh. Als je agressief wordt heb je er alleen jezelf maar mee. Die lui hebben toch altijd gelijk. Hier kun je trouwens niet voor tachtigduizend gulden afbreken, want die gebouwen waarin wij slapen zijn volgens mij van voor de eerste wereldoorlog. Vorige week hadden we een leuk geintje. Moest iemand het licht uitdoen. Dat figuur had geen zin om uit zijn bed te komen. Vist z'n schoen onder z'n bed vandaan en mikt hem precies tegen de t.l.-buis. Een lawaai en een rotzooi. Maar we hebben gelachen. Na die tijd moest de hele kamer op rapport komen en hebben we met elkaar gedokt," vertelt Peter.

Uit de hand lopen

Geintjes die uit de hand lopen (en fiks geld kosten) komen op bijna alle onderdelen voor.
Iemand in de opleiding tot beroepskorporaal vertelt: „Het begint vaak heel onschuldig. Je komt thuis van stappen en op de kamer ligt al iemand te slapen. Die moet ook wakker, dat lukt niet zo best, dus je pakt een nat washandje. Dat helpt nog ▶

soldaat: ontsproten aan karweizaad

niet, dan pak je een kopje met water en laat dat heel voorzichtig in die maat z'n nek lopen. Voordat je het weet is het een puinhoop. Gooi je elkaar met water om de oren. God en als er dan een brandslang is, dan wordt het helemaal prachtig. Kijk, dan ben je er natuurlijk niet op uit om de boel af te breken. Maar je kan de pech hebben dat er dan dingen stuk gaan of de vloerbedekking is bedorven, maar dat doe je niet met opzet. Dat heeft niets met agressie te maken."

„Dat klopt," zegt een wat ouder iemand, die voor bijscholing terug op de opleiding is: „het begint met een grapje, maar het eind is zoek. Toen ik pas in dienst kwam was er ook 's avonds op de kamers kontrole. Nu ze ook meisjes in het leger hebben rondlopen zou het helemaal niet zo gek zijn als ze dat weer in gaan stellen, als je die verhalen soms hoort of leest. Nee dat soort dingen kwam toen niet voor."
Een kollega, uit dezelfde tijd, relativeert het wat: „Wij waren natuurlijk ook niet van die lekkerdjes, hè. Ik heb met jou op de kursus gezeten toen, en wij haalden ook wel rotgeintjes uit. Wat me trouwens opvalt hier is, dat je als kleine kinderen wordt behandeld. Op de basis waar ik de laatste jaren werkte wás ik iemand. Hier ben ik weer een leerling en dat betekent blijkbaar dat iedereen maar met je kan doen wat ie wil. Niet dat ik me dat laat gebeuren, maar als ik 's avonds naar huis rijd dan ben ik soms goed laaiend. Als kleine apen word je hier behandeld. Je bent hier nul, niks, van generlei waarde."

„Wat ik ook niet snap," zegt een derde, „hier word je van het kastje naar de muur gestuurd. Niemand kan je je rechten vertellen. Ongelogen, gisteren had ik het niet meer. Ik zou voor de groep even verlofbriefjes af laten tekenen. Ga naar de huismeester, die zegt: je moet naar de kapitein. Kom bij de kapitein en die zegt: „ik heb geen tijd, ga maar naar de luitenant; die luitenant tekent en vraagt of ik ze even af wil geven bij de administratie. Kom bij de administratie. Nee, die dingen moeten hier niet zijn maar bij de HID. Ik naar de HID. Is niemand. Terug naar de administratie. Die bekijken het nog eens en zeggen: „Oh, maar die moeten helemaal niet naar de HID, die moeten naar de huismeester." Ik ben rustig van aard, maar ik was gloeiend . . ."

Hoe te reageren?

Op mijn vraag wat ze tegen dit soort praktijken deden, gaf iedereen het antwoord: „Slikken, net doen of je gek bent. Je trekt altijd aan het kortste eind. Word je brutaal dan kunnen ze je op rapport slingeren. Sla je iemand tegen de grond, kom je bij de krijgsraad terecht. En ga je in beklag dan lachen ze je uit en pakken ze je de keer daarop als je ze echt nodig hebt. Gewoon rustig blijven en je later bij de maten of de klas afreageren."
Een groepje beroepsonderofficieren had het idee dat het ook wel eens zou kunnen liggen aan het dag en nacht met elkaar optrekken.
„Thuis maak je ook wel eens ruzie met je vrouw, meisje of familie. Je zit op de kazerne de hele week bij elkaar op de lip. Je weet alles van elkaar. Je doet alles met elkaar. Je hebt geen enkele privacy. Zelfs als je naar de w.c. gaat zit je niet alleen, je kan dan meegenieten van de geluiden die er in de ruimte ernaast worden voortgebracht. Niet dat het erg is hoor, maar soms wordt het allemaal wat veel. Dit soort zaken gebeuren op een kostschool ook. Teveel mensen in een te beperkte omgeving. Trouwens je kan ook moeilijk niet mee doen. Dan sta je gelijk buiten de groep. Als iedereen uit de

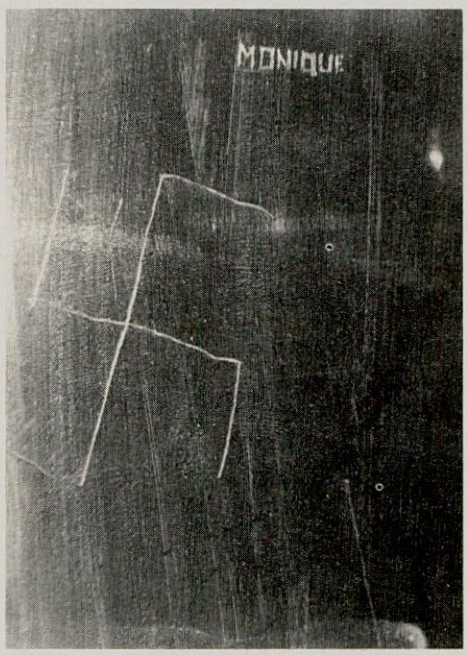

groep een pilsje gaat drinken dan ga je mee, kom je dan terug op je kamer dan haal je wel eens geintjes uit. Dat is nou eenmaal zo. Kijk als je thuis es een pilsje teveel op hebt dan weet je wanneer je moet stoppen. Hier ligt dat anders, je viert elkaar op, je gaat het nog even mooier maken als de ander."

Oorzaken

Verveling als oorzaak van agressie en vernieling wordt door iedere groep naar voren gebracht. Bij de ene groep is dat de hele dag onderhoud aan voertuigen die allang schoon zijn. Anderen hangen de hele dag op hun bed en weer anderen krijgen de balen van lessen die niets voorstellen. Soms staan er voor een bepaald vak dertig uur, terwijl na tien uur al duidelijk is waar het om gaat.

De mensen met wie ik gepraat heb waren het er allemaal over eens dat je in een organisatie als het leger regels moet hebben.
„Dat is niet het probleem. Maar het is maar hoe je met die regels omgaat. Van je eigen kader heb je vaak geen last, maar die lui die je niet kennen die bemoeien zich nogal eens met zaken die ze niet aangaan en bij het minste geringste slingeren ze je op rapport. Als je je pet niet op hebt ben je fout. Als je er anders bijloopt dan de anderen ben je fout. Er zijn voorschriften, maar voordat iemand achter uit z'n keel begint zou hij eerst wel eens kunnen vragen wat er aan de hand is. Weet hij veel, misschien mag je wel geen pet op van de dokter."

Eensluidend waren de meningen in de groepen niet altijd.
„Het is natuurlijk te gek als je overal over gaat diskussiëren."
„Als mensen na de opleiding wat meer vrijheid krijgen, kunnen ze het soms niet aan."
„Er zou 's avonds veel meer gekontroleerd moeten worden."
„Als je klaar bent met je werk, zou je je tijd zelf in moeten mogen vullen, dan blijf je veel gemotiveerder. Op je bed hangen is ook niet alles."
„Als iedereen eens wat menselijker was en wat meer begrip had zou het heel wat beter gaan."
„Het ligt aan je opvoeding, als je eenmaal 22 bent valt er niet veel meer aan te veranderen."
„Je moet niet overvallen."
„Een slecht cijfer of ruzie met het kader geeft je nog niet het recht, de boel maar te gaan afbreken."

Andere omgangsvormen

Het voorgaande werd aangekondigd als een bloemlezing van de gevoerde gesprekken. Dat was het, niet meer en niet minder.
Hoe je nu agressie en vernieling tegen moet gaan? Natuurlijk, ook uit de gesprekken die ik had kwam daarvoor geen kant en klare oplossing. Maar met het aangeven van achtergronden en oorzaken zijn m.i. wel aanzetten voor een aanpak geleverd. Ook is voor mij nog duidelijker geworden, dat dingen niet op zichzelf staan.
Op vrijdag een uur langer binnen blijven kun je niet los zien van de planning, ideeën e.d. van ieder individu. Het uit de hand lopen van geintjes, kun je niet los zien van groepskontrole, het erbij willen horen. Een harde klap met een deur, waar dan prompt het glas uitvalt, kun je niet loszien van hetgeen daarvoor is gebeurd.

Dingen, zaken staan met elkaar in verband. En natuurlijk . . . de mensen die ik bij de g.v. tegen kom zijn niet allemaal lieverdjes, maar wel mensen, van vlees en bloed, van gevoel en emotie. En met het verlangen dat als zodanig met hen wordt omgegaan. Ik heb de indruk dat dát nog wel eens wordt vergeten!

Klazien van Brandwijk-Wiltjer

boeken bladen brochures

Surinamers

Met als titel „Hé Witjoekel" heeft de onderwijsgroep van de Solidariteitsbeweging Suriname een brochure uitgegeven over de Surinaamse jongeren. Hoe leefden ze in Suriname en hoe is hun huidige positie in Nederland. Met name gaat de brochure in op thema's wonen, (niet)werken, op school en vrije tijd. Een steeds terugkerend onderwerp in alle, zo veel mogelijk door de Surinaamse jongeren zelf vertelde, verhalen is het racisme waar ze hier mee gekonfronteerd worden.

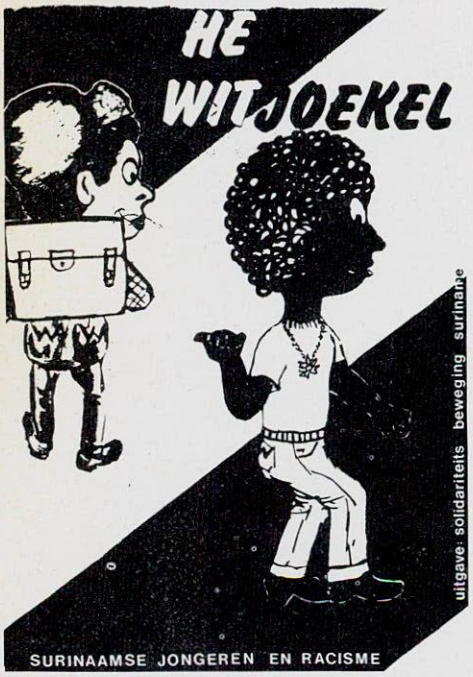

De brochure (20 blz) geeft, weliswaar beknopt, toch een aantal aardige aanknopingspunten om iets meer te weten te komen over het wel en wee van Surinaamse jongeren in Nederland. Dat is nooit weg. Het blijkt immers maar al te waar dat gebrek aan kennis gemakkelijk leidt tot vooroordelen en diskriminatie.
De brochure „Hé Witjoekel" is te bestellen door *f* 4,60 over te maken op giro 3371328 t.n.v. Solidariteitsbeweging Suriname, Oude Gracht 237 te Utrecht.

Gebundeld verzet

In Nederland verschijnen niet veel „politieke" gedichten. Kennelijk is ons leefklimaat daar niet geschikt voor. Des te opvallender is het wanneer er dan toch iets op dat vlak verschijnt. Enige tijd geleden kwam er een bundel gedichten tegen het fascisme uit. Titel: „Gebundeld verzet" met bijdragen van Rick van Boekel, Paul Hartman, Wim Lamboo, Sonja Prins en Ad van Rijswijk. Uit de vele uitstekende gedichten het gedicht „Vrijheid" van Wim Lamboo

Vrijheid

Gooi weg
dat masker
laat je ware
gezicht zien
haal de klem
van je hoofd
laat je hersens
weer zelfstandig
functioneren
breek
breek
de ketens
beweeg
je vrij

De bundel, die is opgedragen aan alle onderdrukte mensen waar ook ter wereld, kan worden besteld bij Sonja Prins, Goordonk 6, Baarle Nassau. Prijs *f* 5,—.

Cadi

De heldhaftige krijgsverrichtingen van georganiseerde legereenheden zijn in talloze boeken vastgelegd. Over de verzorging van de militair, de zorg voor zijn natje en zijn droogje in het bijzonder, wordt weinig of in het geheel niet geschreven. Zo ook niet over de Cadi (de cantinedienst).
Reden waarom drs. J. A. M. M. Janssen (medewerker van de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf) onderzoek heeft gedaan naar de voorgeschiedenis van de Cadi in „Cantinezorg in het Nederlandse leger voor de Tweede Wereldoorlog." In het eerste hoofdstuk beschrijft hij het wel en wee van de zoetelaars en marketensters die eertijds zo'n belangrijke rol speelden bij de verzorging van de troepen te velde. In het tweede hoofdstuk besteedt hij aandacht aan de oprichting en het reilen en zeilen van de eerste kantines binnen de KL. De publikatie is in eerste instantie bedoeld als een sfeerbeeld van de kantinezorg vóór de Tweede Wereldoorlog.
De brochure „Cantinezorg in het Nederlandse leger vóór de Tweede Wereldoorlog" is te bestellen door storting van *f* 7,50 op giro 645463 t.n.v. Adm. Cantinedienst te Wassenaar o.v.v. titel brochure.

Anti-Navo

De werkgroep „Nederland uit de NAVO" wil door middel van tal van activiteiten (o.a. de uitgave van het Navo-bulletin) de diskussie stimuleren over de rol van de Navo, de Nederlandse verantwoordelijkheid

daarbinnen en de alternatieven. In het kader van de aktie „Nederland uit de Navo" werd onlangs de brochure (16 blz.) „De Navo: het grote bedrog" uitgebracht. Behalve dat er enkele korte artikelen in staan, o.a. over het ontstaan van de Navo, worden argumenten om te blijven ijveren voor de voortzetting van het Nederlandse lidmaatschap van tegenargumenten voorzien. De argumenten noch de aangedragen tegenargumentatie leveren veel nieuwe gezichtspunten op.
De brochure „De Navo: het grote bedrog" is te bestellen door *f* 2,50 over te maken op giro 5373465 t.n.v. „Nederland uit de NAVO" te Delft o.v.v. het gevraagde.

Gezag en vrijheid

Vorig jaar januari trok een opmerkelijke demonstratie door de binnenstad van Groningen. Een zgn. „Tegendemonstratie" georganiseerd door de, aanvankelijke, anonieme „Werkgroep voor gezag en vrijheid." De wijze van argumenteren als het woordgebruik riepen bij een aantal mensen verontrusting op. Wat hen vooral trof was het gebruik van het woord „rood-fascisme," een term die in extreem-rechtse kringen graag en veel wordt gebruikt. ▶

kazerne: dienstwoning

berichten

Op het spoor gezet door de term „rood-fascisme" ontdekte men al snel relaties tussen de leden van deze werkgroep en het Oud Strijders Legioen. In de brochure „Werkgroep voor gezag en vrijheid: verontrust of verontrustend?" wordt uit de doeken gedaan dat er van een „breed samengestelde werkgroep" geen sprake is.
Omdat de „Werkgroep voor gezag en vrijheid" heeft aangekondigd haar aktiviteiten voort te zetten en naar landelijk nivo wil uitbreiden, ziet het Groningse Comite tegen fascisme en racisme het als zijn taak deze brochure uit te geven. De brochure „Werkgroep voor gezag en vrijheid: verontrust of verontrustend?" is te bestellen bij Erich Konstapel, Postbus 1439, 9701 BK Groningen. Prijs *f* 2,—.

Theun de Vries

Van de nu 75-jarige Theun de Vries verscheen onlangs een omvangrijk boek over veertien eeuwen ketterij. Een boek dat heel veel aandacht

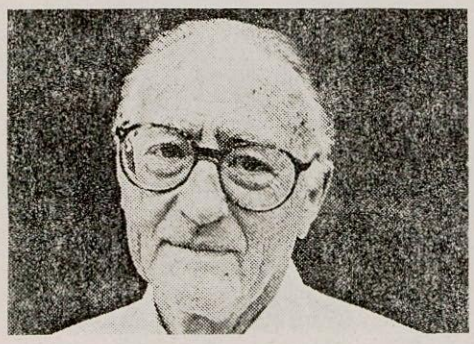

kreeg in de pers. Ik denk dat die publiciteit mede, en ten onrechte, ten koste is gegaan van een andere uitgave van zijn hand nl. „Wieken tegen de tralies." Een werkelijk schitterende bundel verhalen over onderdrukking en verzet gedurende de Tweede Wereldoorlog. Het is een keuze uit de bundels „De laars," „Doodskoppen en kaalkoppen," „WA-man" en „De gesprenkelde vogel."
Over een boek met zestien verhalen iets zeggen betekent altijd vervallen in algemeenheden, daar is nauwelijks aan te ontkomen. Het eerste verhaal speelt zich af aan het eind van de jaren dertig, het laatste kort na de oorlog. De rest gedurende de oorlogsjaren. Allemaal verhalen die mij enorm geboeid hebben hoe uiteenlopend de thema's (arbeidsinzet, verzet, koncentratiekamp Amersfoort) ook zijn. Stuk voor stuk zijn het verhalen over de grootsheid van de mens, nl. om onder de meest moeilijke omstandigheden (knechting, gevangenschap, enz.) recht overeind te blijven: de onoverwinnelijkheid van de menselijke geest. Theun de Vries bewijst ook in deze verzetsliteratuur nog weer eens heel duidelijk welk een ras-verteller hij is. Helaas is de prijs aan de hoge kant. „Wieken tegen de tralies" door Theun de Vries werd uitgegeven door Pegasus, Amsterdam. Prijs *f* 42,50.

Homowerkgroep Humanistisch Verbond brengt eigen nieuwsbrief uit

Onlangs is de eerste nieuwsbrief verschenen, die wordt uitgegeven door de homowerkgroep van het Humanistisch Verbond. Die brief brengt nieuws over verschillende werkzaamheden van de groep, zoals in het Roze Front, de COC-groep „Geloof en Levensbeschouwing" en de weekends „Humanisme, Seksualiteit en Relaties".
De homogroep zal twee à drie keer per jaar met de nieuwsbrief verschijnen. Op aanvraag wordt de brief gratis toegezonden. Het adres is: HV-homowerkgroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

IHEU organiseert vredeskonferentie

Op 26, 27 en 28 augustus houdt de IHEU in Amsterdam een internationale vredeskonferentie. Er zullen twee thema's worden behandeld: Humanisme en nukleaire bewapening; en vredesopvoeding in humanistisch perspektief. Op de driedaagse konferentie zullen inleidingen worden gehouden door verschillende sprekers (o.a. prof. dr. Barnaby, prof. dr. Niezing, prof. dr. Van den Enden, mr. Van der Schaaf en dr. Geeraerts). Ook zullen er diskussies in kleine groepen zowel als plenair plaatsvinden. De IHEU-vredeskonferentie wordt gehouden in het Vlaamse Kulturele Centrum „De Brakke Grond" in Amsterdam. De toegangsprijs (voor alle drie dagen) is 120 gulden per persoon.
We houden u op de hoogte van nadere informatie.

Landenbeleid voor de mensenrechten

Bij het HUMANISTISCH OVERLEG MENSENRECHTEN is het eerste rapport verschenen over een gericht landenbeleid voor de mensenrechten. Het HOM komt vanuit de humanistische beweging op voor een aktief en doeltreffend mensenrechtenbeleid. Voor de beoordeling van ernstige en stelselmatige schendingen van mensenrechten heeft het HOM een aantal kriteria opgesteld. In dit eerste HOM-rapport worden 10 landen aan die kriteria getoest: Argentinië, Botswana, El Salvador, India, Indonesië, Peru, Togo, Uruguay, Turkije en Zuid-Afrika.
Naast de politieke en burgerlijke mensenrechten wordt er vooral veel aandacht besteed aan de sociale en ekonomische mensenrechten. Het is de bedoeling dat er jaarlijks zo'n rapport gaat verschijnen.
Het **„H.O.M.-rapport gericht landenbeleid over 1982'** is te bestellen door overmaking van *f* 4,30 op gironummer 1460115, ten name van Humanistisch Overleg Mensenrechten, postbus 114, 3500 AC Utrecht, met vermelding van „HOM-rapport"

Kalkar

Het blijft rommelen rond de bouw van de snelle natriumgekoelde kweekreaktor in Kalkar (in de Westduitse deelstaat Nordrhein-Westfalen). Een zaak waar ook Nederland nauw bij betrokken is zowel vanwege de plaats (nèt over de grens) als vanwege de mede-financiering.
In september 1982 liet de toenmalige bondsregering (koalitie van SPD en FDP) weten geen cent meer voor Kalkar over te hebben. Of de huidige CDU–FPD-regering dit standpunt ook zal innemen valt ernstig te betwijfelen. Reden waarom het LEK (Landelijk Energie Komitee) met de brochure „Kalkar, de grote misrekening" de strijd tegen deze kweek-

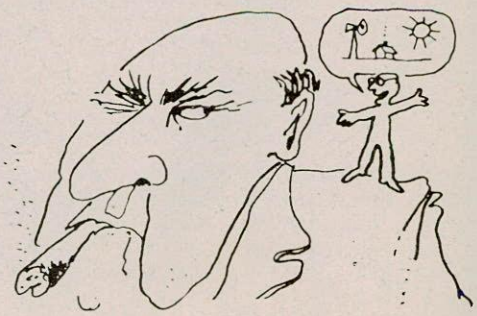

reaktor onderminderd voortzet.
De brochure wordt grotendeels in beslag genomen door de risiko-analyses van de Amerikaanse kernfysikus dr. R. Webb. Deze analyses vormen één van de belangrijkste pijlers waarop de argumentatie van de Kalkarprocesgroep is gebaseerd, nl. het explosiegevaar. Volgens de bouwers zal een eventuele explosie niet krachtig genoeg zijn om het reaktorvat te doen barsten. Webb's berekeningen komen op effekten tot 1.000 maal zo groot met als gevolg niet alleen het barsten, maar het werkelijk uit elkaar spatten van de reaktor.
„Kalkar, de grote misrekening" is te bestellen door storting van *f* 5,— op postgiro 77992 tnv. Penningm. Kalkarproces, Amsterdam o.v.v. titel.

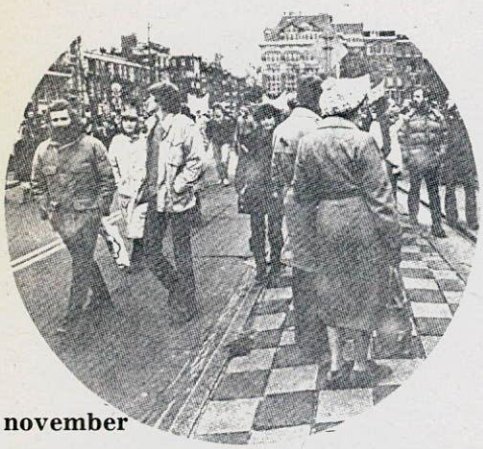

21 november

Iedereen herinnert zich nog de grote antikernwapendemonstratie van 21 november 1982. Over wat de mensen bewoog om zo massaal naar Amsterdam te trekken is veel gespekuleerd. Het boek „De 21 november demonstranten" geeft daar een duidelijk antwoord op. Het is de weerslag van een onderzoek, dat het Instituut voor politicologie van de Kath. Universiteit in Nijmegen tijdens deze vredesdemonstratie heeft gehouden door ruim 550 deelnemers uitvoerig te ondervragen.
Enkele opmerkelijke uitkomsten.
Ruim 80% van de betogers vindt dat de vredesbeweging de definitieve plaatsing van de raketten desnoods met blokkades moet verhinderen. De demonstranten willen overigens niet onmiddellijk verdergaande akties. Zij vragen intensievere diskussie en vergroting van de maatschappelijke druk. Men wil pas overgaan tot blokkades als de vredesbeweging alles heeft geprobeerd om regering en parlement via argumentatie en pressie tot een ander beleid te bewegen.
Voor meer dan de helft van de 400.000 betogers was deelneming aan deze historische demonstratie hun eerste politieke aktiviteit en voor ongeveer een derde was het de eerste demonstratie waaraan zij deelnamen.
„De 21 november demonstratie, Wie ze zijn en wat ze willen" verscheen bij Jan Mets te Soest. Prijs *f* 12,90

Wim Heij

EGO puzzle

De puzzle in het januari-nummer (visite-kaartjes) zorgde wederom voor meer dan 25 goede oplossingen. Een verheugende ontwikkeling.
De **winnaars** van de boeken – of platenbon zijn geworden:
1e prijs *f* 25,— Wim Moers – Geleen
2e prijs *f* 15,— H. Scholten – Steenwijk
3e prijs *f* 10,— Maarten Nouwen – Amsterdam

Dit maal in EGO weer eens een kruiswoordraadsel.

Stuur de oplossing van de puzzle **voor 4 april a.s.** naar: Ego-redactie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Vergeet niet de voorkeur voor een boekenbon- of platenbon te vermelden.

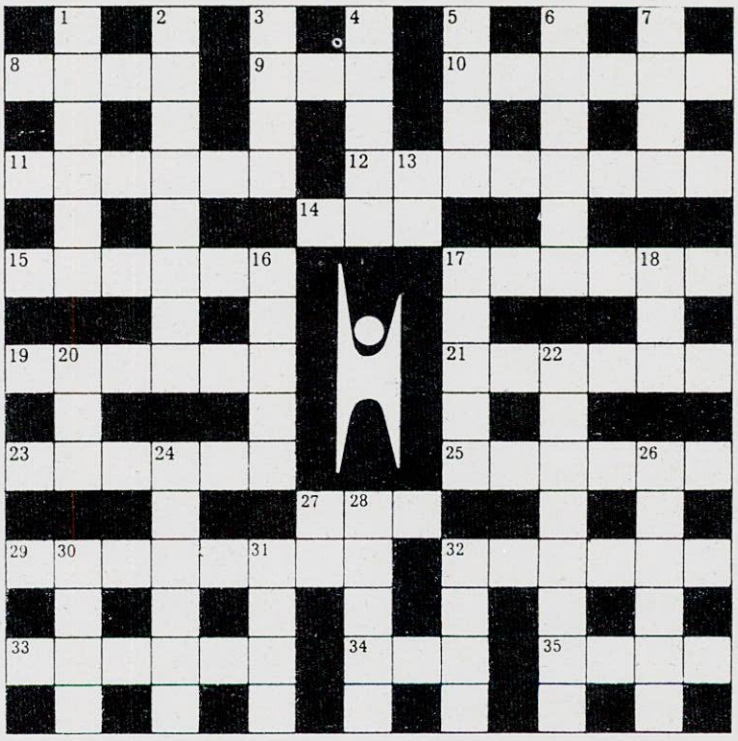

Horizontaal

8 komt uit de lucht vallen. 9 papegaai. 10 alom. 11 vis. 12 rang. 14 diepte. 15 eenzaam. 17 wild dier. 19 onbewolkt. 21 bedreiging. 23 ambachtsman. 25 slingerplanten. 27 europeaan. 29 rang. 32 misleiding. 33 vaandel. 34 echtgenote. 35 bloem.

Vertikaal

1. lawaai. 2 rang. 3 windmaker. 4 loket. 5 agrariër. 6 laag. 7 hemellichaam. 13 maat. 16 kleurling. 17 ijskegel. 18 meisjesnaam. 20 vrouwelijk familielid. 22 rang. 24 het leren. 26 bewogenheid. 27 voegwoord. 28 robuust. 30 dolgedraaid. 31 slede. 32 werk.

EGO: spuug zat

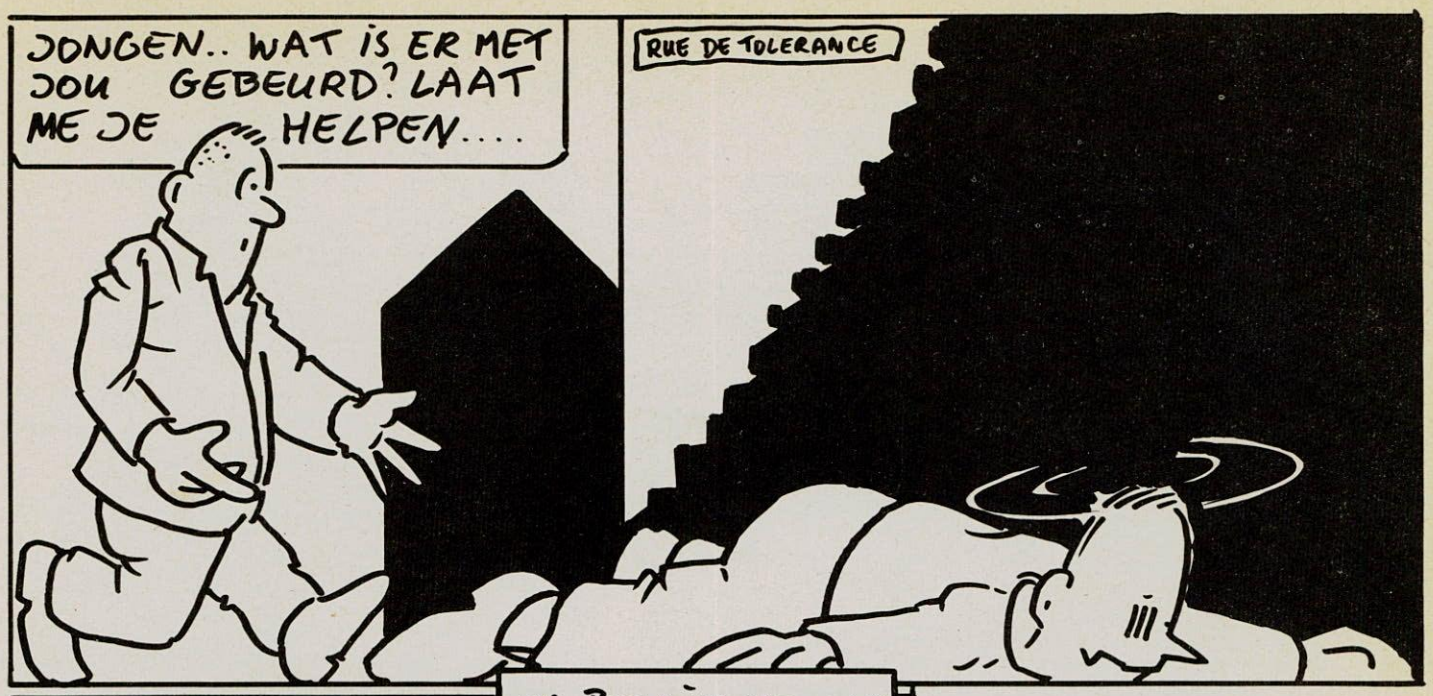
JONGEN.. WAT IS ER MET JOU GEBEURD? LAAT ME JE HELPEN....
RUE DE TOLERANCE

IK BEN IN MEKAAR GESLAGEN DOOR VIJF JONGENS..... OMDAT IK..... HOMOFIEL BEN!

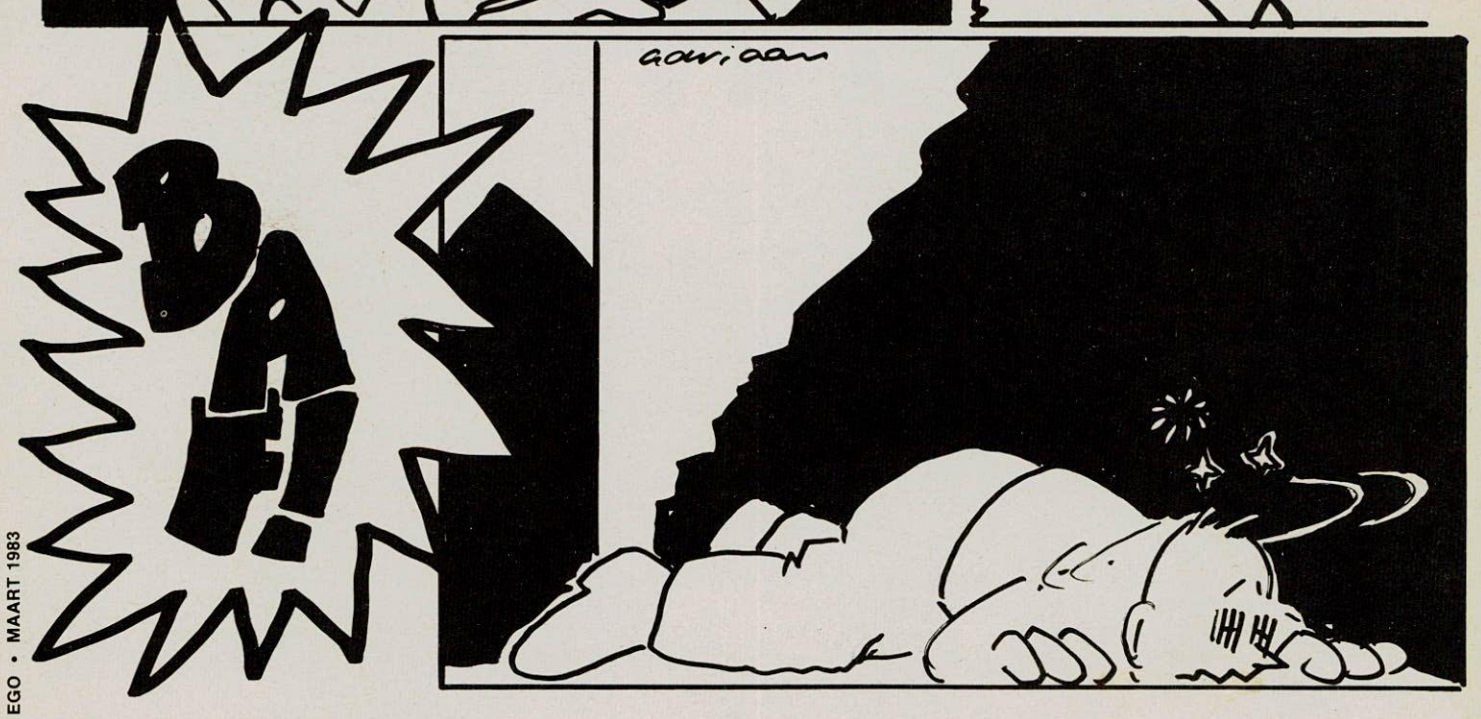
BAF!